

MASTEROPPGAVE

I hvilken grad utfordrer TV-serien Broen sosiale begivenheter, praksis og struktur knyttet til ASD?

Marie Helén J. Karrestad

15. mai 2019

Master i spesialpedagogikk

Høgskolen i Østfold, avdeling for lærerutdanning

Forord

Med denne oppgaven er fire år studier ved Høgskolen i Østfold ved veis ende, og i den forbindelse ønsker jeg å rette en takk til:

Høgskolen i Østfold. Det har vært flott å kunne studere i egen by ved siden av jobb; kunnskap, nye perspektiver, erfaringer og vennskap har vært en stor berikelse i livet mitt disse årene.

Karl-Arne Næss Korseberg, min dyktige, dedikerte, engasjerte og utrettelige veileder. Halden videregående skole, arbeidsplassen min som har vist både forståelse og tilrettelegging.

Tusen takk!

Sammendrag

Mellom 2011 og 2018 rullet den svensk-danske fjernsynsserien *Broen* over TV skjermene i Norden. TV-serien var en stor suksess og hadde en rekke trofaste seere, og spesielt hovedrollekarakteren Saga Norén traff en nerve i publikumet. Denne oppgaven dreier seg om hvordan man kan se på TV-serien *Broens* hovedkarakter Saga Norén og hennes antatte ASD diagnose i et kritisk diskursanalytisk perspektiv. Med dette som utgangspunkt ser oppgaven på litteratur knyttet til vitenskapsteori, kritisk diskursanalyse, tekstbegrepet i et utvidet perspektiv og tekstanalyse, spesialpedagogisk historie, autisme, portrettering av karakterer med ASD i massemedia og presentasjon av *Broen* og Saga Norén. Disse elementene blir drøftet inn mot problemstillingen om hvordan nevnte TV-serie utfordrer oss i synet på ASD sett i lys av Norman Faircloughs kritiske diskursanalyse. Oppgaven viser at TV-serier kan være en sentral stemme i samfunnsdebatten som er med på å forme oppfatninger. I tillegg underøkser oppgaven også den posisjonen som TV-mediet har, både som allmennkringkaster og informasjonsaktør.

Innhold

Forord	2
Sammendrag	3
Kapittel 1. Innledning og bakgrunn for oppgaven.....	6
Leseguide.....	10
Fra strukturalisme mot kritisk realisme	11
Ferdinand de Saussure.....	11
Mikahil Bakhtin.....	12
Michel Foucault.....	12
Sosialkonstruktivisme og kritisk realisme	14
Kapittel 3: Metode og tekst	17
Norman Fairclough og fremveksten av kritisk diskursanalyse	17
Definisjon av begrepene diskurs, makt, språk og ideologi.....	17
Norman Faircloughs modell for kritisk diskursanalyse.....	19
Språk og tekst	22
Språk- og tekstanalyse.....	23
Tekst og medium	24
Mediet og mennesket.....	25
Kapittel 4: Kulturell kompetanse.....	27
Historiske bakgrunn	27
Mennesket og hospitalet.....	27
Spesialpedagogikk og medisin	30
Autismespekteret.....	31
Årsaker og forekomst	31
Diagnosekriterier og komorbiditet.....	32
ASD og kjerneområder.....	33
Autismespekteret og fremstilling i massemedia.....	34
Reaksjoner på fremstillinger i massemedia	36

<i>Broen</i>	37
Karakteren Saga Norén.....	38
Etiske refleksjoner	40
Kapittel 5. Analyse	43
Sosiale begivenheter	43
Oppsummering av sosiale begivenheter	50
Sosial praksis	51
Genre	51
Diskurs.....	53
Stiler og antagelse.....	53
Oppsummering av sosial praksis	57
Sosial struktur.....	58
Maktrepresentasjoner	59
Medisin og ideologi.....	60
Oppsummering av sosial struktur.....	62
Oppsummering av oppgavens problemstilling «I hvilken grad utfordrer TV-serien <i>Broen</i> sosiale begivenheter, praksis og struktur knyttet til ASD?».....	64
Kapittel 6. Avsluttende kommentar.....	65
Litteraturliste	67
Referanser.....	67

Kapittel 1. Innledning og bakgrunn for oppgaven

«I det spesialpædagogiske arbejde som i alle livets forhold er mødet og kommunikasjonen med den Anden omdrejningspunkt for menneskelig udvikling» (Kirkebæk, 2010, s. 199). Slik skriver professor i spesialpedagogikk, Birigt Kirkebæk, om møtet med den Anden i boken «Almagt og afmagt». Både sitatet og tittelen stiller tiden tilbake til min første sommerjobb som pleieassistent på et sykehjem. Jeg skulle møte «Sigurd», og ble fortalt at «Han har ikke språk, han ble satt bort på en gård da han var liten gutt, og han lærte aldri å snakke.» Jeg var veldig undrende til at barn kunne bli satt bort på gårder, dette hadde jeg ikke hørt om før.

I ettertid har jeg lest Gabriel Scotts *De vergeløse* fra 1938, en roman som handler om barn som blir plassert på gården Flugum av vergerådet. Barna som blir ført til denne gården er en broket forsamling. Gruppen består av bl.a. av Albert Blingsen som har blitt knepet i å stjele brød fordi hans enslige mor ikke har penger til mat, og Alberts medlosjerende omtales av bonden på Flugum som Jakob Drittgutt, Petter Sengevæter og Flasselasse. De representerer en uensartet gruppe som består av barn som ikke oppfyller samfunnskravene til å være utdannelsesdyktig, sosialt veltilpasset eller fysisk skikket til å være en byrdefri deltaker i samfunnet. Det har blitt hevdet at Scott tok utgangspunkt i Hurumsaken¹ da han skrev *De vergeløse* (Slettan). Både saken og boken engasjerte samfunnet i betydelig grad, og bidro til å løfte frem de bortsatte barnas situasjon.

Disse to hendelsene er indirekte utgangspunktet for denne oppgaven. Med bakgrunn fra sykepleie og en livslang interesse for litteratur som etter hvert manifesterte seg i allmennlærerutdanningen, søker jeg å undersøke hvordan tekst kan være med på å forme vår oppfatning av marginaliserte grupper i samfunnet. Tekst, som man tidligere forbandt med det håndskrevne og etter hvert trykte ord, var i en svunnen tid forbeholdt de få. I dag opereres det med et utvidet tekstbegrep som kan romme både talte og skrevne ord, bilder og filmer: «Alle ytringar som formidlar eit innhald, utfører

¹ Barnehjemsbarnet Ingvar Foss gikk i 1937 til rettsak mot Hurum kommune, skolestyre og sin tidligere forpleier for manglende opplæring og skolegang (Slettan).

ei sosial handling og har ein indre samanheng, kan vere ein tekst» (Skovholt og Veum, 2014, s. 22).

Med inntog av TV- og strømmetjenester, globalisering og allmennkringkasting er tekst tilgjengelig for alle. Dette innebærer at tekst får et enormt nedslagsfelt i et samfunn, og man kan ikke lenger se på tekst som isolerte bruddstykker, men som del av storsamfunnet. Samtidig er verden i stadig endring, og samfunnet kan oppleves som fragmentert. Allikevel kan det være tekster som mange kan forenes i, og TV-serier kan være en slik type tekst som favner ulike samfunnslag, alder og kjønn. TV-serier utgjør for mange et viktig bidrag til både underholdning, opplysning og informasjon. I tillegg til å kringkaste ulike typer programmer, utgjør TV en del av hverdagslivet til mange. TV-apparatet er en del av møblet i de fleste skandinaviske hjem, og TV byr på et sosialt samlingspunkt. Ofte utgjør programmer fra TV utgangspunkt for samtaler både i den private og offisielle sfære (Gripsrud, 2015).

Da TV-serien *Broen* rullet over de nordiske skjermer i tidsrommet 2011 til 2018, var det mange som fulgte ivrig med på opprullingen av både kriminalgåtene og persongåten Saga Norén. På mange måter kan man si at hun traff en nerve i befolkningen, hennes dyktighet som etterforsker står i kontrast til hennes sårhet og klossethet i sosiale situasjoner, og man aner at det er mer ved karakteren enn det man først får presentert. Totalt var det over 2,6 millioner mennesker som var vitne til åpningsepisoden av sesong 2 i Skandinavia. Med andre ord var det stor interesse for *Broen*, og allmennkringkastingen bidro til at hele Skandinavia hadde tilgang til serien (Hansen, 2013).

Serieskaperne av *Broen* var tidlig ute med å slå fast at de ikke hadde gitt hovedrollekarakteren Saga Norén en diagnose. Allikevel var det mange som opplevde likhetstrekk mellom diagnose knyttet til autismespekterforstyrrelser (heretter omtalt som ASD, forkortelse for det internasjonale begrepet Autism Spectrum Disorders) og karakteren (Nordahl-Hansen, Tøndervold & Fletcher-Watson, 2017; Göthlin, 2017). Saga Norén er i så måte ikke eksepsjonell, hun er en av flere roller i massemedia som portretterer en karakter knyttet til ASD. Sheldon Cooper fra *The Big Bang Theory*, Shaun Murphy fra *The Good Doctor* og Luke fra *The Story of Luke* er eksempler på karakterer i populære amerikanske TV-serier som alle har karakterer knyttet til

autismespekteret. Imidlertid er karakteren Saga Norén og TV-serien *Broen* skandinavisk, noe som i denne sammenheng synes å være unikt.

Interessen for autisme og karakterer på TV og film har endog ført til forskning nettopp på dette feltet. Anders Nordahl-Hansen, Roald A. Øien, Magnus Tøndervold og Sue Fletcher-Watson publiserte i 2018 en empirisk studie av autisme på TV og film (Nordahl-Hansen, Tøndevold, Øien, & Fletcher-Watson, 2018). Denne studien undersøkte flere av overnevnte serier, totalt 26 serier og filmer, nettopp for å undersøke i hvilken grad karakterene har autistiske trekk med utgangspunkt i Diagnostic and Statistical Manual of mental Disorders – fifth edition (DSM-5) kriteriene. «Samlet sett viser våre funn en tett sammenheng mellom diagnosekriterier og portretteringer av personer med autistiske trekk på film og TV», noe som kan «bidra til å øke bevisstheten til folk generelt» (Nordahl-Hansen, Øien & Fletcher-Watson, 2017).

Broens popularitet, den komplekse karakteren Saga Norén og oppmerksomheten rundt autismefeltet er utgangspunktet for denne oppgaven som søker å undersøke og problematisere hvordan sesong 2 av TV-serien *Broen* presenterer rollekarakteren Saga Norén. Et slik valg er begrunnet med at jeg ønsket at tekstgrunnlaget for oppgaven skulle være nordisk, ha et stort nedslagsfelt, være en del av samfunnsdebatten og ha en fysisk og sosial tilgjengelighet for et stort antall mennesker. Teksten som innehar disse elementene er *Broen*, og karakteren Saga Norén ble dermed oppgavens representant for marginaliserte grupper. Selv hadde jeg ikke sett serien før jeg startet arbeidet med denne oppgaven, men jeg hadde registrert at serien lagde overskrifter i riksmidia med jevne mellomrom fra premieren i 2011. Etter interessante forelesninger om autisme, makt og diskurs, begynte tankene å kretse rundt det som nå har manifestert seg i denne oppgaven.

For å utforske en slik tilnærming, vil det i oppgaven bli benyttet kritisk diskursanalyse. Det er viktig å understreke at kritisk diskursanalyse ikke er en isolert forskningsmetode, det er en tradisjon med ulike metodiske tilnærminger som trekker veksler på forskjellige teorier, innsikter og data (Skrede, 2017, s. 22). Kritisk diskursanalyse vektlegger «å undersøke den rollen språk og tekst spiller når det

gjelder produksjon og reproduksjon av makt og dominans i samfunnet» (Veum & Hitching, 2011, s. 23). Intensjonen er dermed ikke å finne frem til en objektiv sannhet, men snarere å problematisere hvilke aspekter ved *Broen* som har bidratt til å påvirke seernes oppfatning av ASD. Siden datamaterialet er tekster som skal undersøke hvordan språk og tekst kan bidra til ulike maktkonstellasjoner i samfunnet, egner derfor kritisk diskursanalyse seg som en tilnæringsmetode for denne oppgaven. Med utgangspunkt i overnevnte vil denne oppgaven redegjøre for vitenskapsteori, kritisk diskursanalyse, språk- og tekstteori og kulturell kompetanse. Dette utgjør det samlede teori og metodegrunnlaget for å besvare oppgavens problemstilling:

I hvilken grad utfordrer TV-serien *Broen* sosiale begivenheter, praksis og struktur knyttet til ASD?

For å besvare denne problemstillingen, kommer jeg til å bruke Norman Faircloughs tredelte modell for kritisk diskursanalyse. Derfor er det hensiktsmessig å gi oppgaven tre underproblemstillinger, hvorav hver er knyttet til hvert sitt nivå i Faircloughs modell. Delproblemstillingene vil derfor være som følger:

1. Hvilke sosiale implikasjoner kan språket ha for karakteren Saga Norén i dialog med andre mennesker?
2. Hvilke diskurser aktiveres og utfordres, og hvilke interesser fremmes i sesong 2 av *Broen* gjennom sosial praksis?
3. Hvilken makt kan ligge bak produksjonen av *Broen*, og hvilke ideologier kan ligge bak medisinske diagnoser?

Etter å ha tatt med deg som leser på en liten reise gjennom mine erfaringer som novise i helsevesenet, interessen for litteratur og nysgjerrighet på kritisk diskursanalyse, ønsker jeg deg derfor velkommen til denne oppgaven!

Leseguide

Oppgaven starter med en innledning og begrunnelse for oppgaven i kapittel 1, slik du nå har lest. Deretter følger en presentasjon av det vitenskapsteoretiske grunnlaget og en kort presentasjon av Ferdinand de Saussure, Mikahil Bakhtin og Michel Foucault, i kapittel 2, før kritisk diskursanalytisk metode, dens opphavsmann Norman Fairclough og tekstteori blir presentert i kapittel 3. Kulturell kompetanse med vekt på spesialpedagogikkens historie, ASD, ASDs representasjoner i film og TV-serier, TV-serien *Broen* og karakteren Saga Norén vil bli redegjort for i kapittel 4. Kapittel 5 er en kritisk diskursanalyse av «I hvilken grad utfordrer TV-serien *Broen* sosiale begivenheter, praksis og struktur knyttet til ASD?» med utgangspunkt i Norman Faircloughs modell, og oppgaven ender med avsluttende kommentarer i kapittel 6.

Jeg ønsker deg god lesning!

Kapittel 2. Vitenskapsteori

Kritisk diskursanalyse er ikke en enkelt metode eller oppskrift man kan bruke når man skal gjennomføre et forskningsarbeid. Den kritiske diskursanalysen kan være tuftet på mange ulike tilnærminger og den er ofte tverrfaglig. Professor i sosiologi og forsker ved Norsk institutt for kulturminneforskning, Jan Grue (2018), forklarer kritisk diskursanalyse som et rammeverk som skal avdekke maktforhold i samfunnet:

...en ideologisk og vitenskapsteoretisk grunnholdning der man forholder seg til språket som et uttrykk for en påvirkningskraft innen samfunnsutviklingen... Dette ... innebærer at man skal beskrive både språkbruk og samfunn så objektiv og presist som mulig, men gir også rom for at forskning kan bli motivert av sosiale problemer og maktmisbruk. (Grue, 2018, s. 118)

For å redegjøre for kritisk diskursanalyse, er det på bakgrunn av Grues utsagn ovenfor hensiktsmessig å klargjøre ulike vitenskapsteoretiske syn i lys av kritisk diskursanalyse, og å gjøre rede for de sentrale språkforskerne Ferdinand de Saussure og Mikahil Bakthin, samt filosofen Michel Foucault og hans forbindelse til kritisk diskursanalyse.

Fra strukturalisme mot kritisk realisme

Det er en rekke forskere som gjennom sitt arbeid har studert og utviklet vitenskap. Hvilke vitenskapsteoretiske premisser som ligger til grunn for de ulike retningene, kan bidra til å forme de forskjellige fremstillingene. Siden datamaterialet for denne oppgaven er tekst, skal jeg i de neste avsnittene derfor kort gjøre rede for sentrale aktører knyttet til begrepet tekst og derigjennom forløpere til kritisk diskursanalyse.

Ferdinand de Saussure

Språket er sentralt i kritisk diskursanalyse, og derfor er det formålstjenlig å starte med å presentere språkforskeren Ferdinand de Saussure (1857-1913). Hans tanker presentert i forelesninger i Genève mellom 1906 – 1911 og i teksten «Bok om

allmenn språkvitenskap» har vært sentrale for utformingen av den vitenskapsteoretiske retningen strukturalisme. De Saussure mente at språket var bygd opp av tegn, hvor alle tegn har to representasjoner: selve ordet (**signifier**) og betydningen av ordet (**signified**). Han hevdet videre at språket hadde to ulike nivåer; språkets struktur (**langue**) og tale (**parole**), hvor språkets struktur innebærer hvordan mening blir til gjennom regler og språklige tradisjoner, mens talen er den konkrete språkhandlingen, det en person ytrer. Selv om de Saussure også mente at relasjoner var en del av språket, skulle lingvistene studere **langue**, mente de Saussure, mens andre fagdisipliner kunne undersøke de relasjonelle forholdene knyttet til språk.

Mikahil Bakhtin

Den russiske lingvisten Mikahil Bakhtin (1895 – 1975) grep fatt i de Saussures **parole**. Han brakte inn begrepet translingvistik, en vitenskap som skal dreie seg om «de dialogiske relasjonene mellom ord, tekster og mennesker» (Neumann, 2001, s. 19). Bakhtin sa «De dialogiske relasjonene er translingvistikens emne ... Således utenom-lingvistiske ... Hele sprogets liv innenfor hvert anvendelsesområde er gjennomsyret av dialogiske relasjoner» (Neumann, 2001, s. 20). Bakhtin forfektet altså at gjennom bruk av språk kan man finne de ulike relasjonene mellom ord, tekster og mennesker. På bakgrunn av dette, introduserte han begrepene intersubjektivitet og intertekstualitet. Dette innebærer å se hvordan mennesker, mennesker og tekster, og tekster kan stå i et dialogisk forhold til hverandre og ikke som løsrevne, atskilte faktorer.

Strukturalisme dreier seg om å finne regler for hvordan språket er bygd opp og derigjennom en struktur. Bakhtins translingvistiske tanker om språkbruk som et relasjonelt fenomen kan oppfattes som en kritikk av strukturalistenes tanker om språk, man må se på språk i et videre perspektiv enn rent lingvistisk. Fra 1960 tallet er det duket for utviklingen av en retning innenfor vitenskapsteori som blir kalt for poststrukturalisme.

Michel Foucault

Poststrukturalistene opphever de Saussures skille mellom språk og tale. De hevder at språket endres hele tiden avhengig av ulike aktører, institusjoner og sosiale

konstellasjoner. Det at man bruker språket, endrer og forandrer strukturen, mener poststrukturalistene (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 21). Sentralt i poststrukturalismen finner vi Michel Foucault (1926 – 1984), en fremtredende skikkelse innenfor flere fagfelt, både filosofi, idehistorie, sosiologi og litteraturvitenskap. Han var svært opptatt av å diskutere makt i ulike konstellasjoner, og har et svært rikholdig forfatterskap å vise til. Aktuelt for denne oppgavens del er at han, i tillegg til å være forfatteren av *Den store innesperringen* omtalt i kapittel 2, også er en tydelig representant for poststrukturalisme og katalysator for diskursanalyse (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 21).

Man kan dele Foucaults diskursanalyse inn i to deler, arkeologi og genealogi. I hans første teori, arkeologi, dreier det seg om å finne ut av hvilke utsagn som kan aksepteres som meningsfulle i en gitt historisk periode. Foucault definerer diskurs slik: «Vi vil kalde en gruppe af ytringer for diskurs i det omfang, de udgår fra den samme diskursive formation....[Diskursen] består af et antal ytringer, som man kan definere mulighedsbetingelserne for» (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 22). Gjennom arkeologi kan man dermed se på historien i et nytt mulighetenes lys. Historien blir ikke kun redusert til en gjengivelse av konkrete handlinger. Man studerer derimot hvilket innhold som kan legges i de ulike utsagnene, og på den måten kan man få et nytt blikk på historien (Ulleberg, 2007). Episteme blir dermed et viktig begrep i Foucaults arkeologi. Episteme kan bli sett på en type system som er kulturelt og historisk betinget, og som avgjør i hvilken grad de ulike utsagnene kan bli sett på som sant og normalt eller ikke.

Der hvor arkeologien har brukt arkeologens redskaper og gravd frem historien, bruker genealogien nåtiden som utgangspunkt for å se bakover i tid. Man kan da avdekke hvordan fortidens fortolkninger er med på å fargelegge og kontrasterer nåtidens begreper og oppfatninger. I denne forbindelse er makt et begrep som må bli sett nærmere på. Foucault definerer makt som et relasjonelt begrep. Makten blir til i relasjoner, den kommer til syne i handlinger og er ikke uforbeholdent undertrykkende. Derimot anser Foucault makt for å være produktiv «...den gennemkrydser og producerer ting, den forleder til nydelse, vidensformer, den producerer diskurs. Den skal snarere betragtes som et produktivt netværk, der løber gennem hele den sociale

krop, end som en negativ instans, der har undertrykkelse som mål» (Foucault 1980 s. 119 gjengitt i Jørgensen & Phillips, 1999, s. 23). Jørgensen og Phillips utdyper videre: «Makt er både det, der skaber vores sociale omverden, og det, der gør, at omverdenen ser ut og kan italesættes på bestemte måder, mens andre muligheter udelukkes» (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 23). Makt er med andre ord ikke noe som passiviserer og undertrykker, men som både skaper og begrenser muligheter for sosiale praksiser og som derigjennom gjør at vi oppfatter omverden på bestemte måter som utelukker andre.

Tett sammen med makt henger også Foucaults syn på kunnskap. Da makt bidrar til kunnskap, legitimerer på sin side kunnskap makt. Kunnskap blir artikulert gjennom språket, som igjen må studeres gjennom hans arkeologiske briller. Når man kobler den arkeologiske kunnskap sammen med genealogiens syn på makt, resulterer ikke dette i en objektiv og absolutt sannhet. Derfor må man «...altså analysere de diskursive prosesser, hvorved diskurser konstrueres, så de ser ud, som om de giver sande eller falske billeder af virkeligheden» (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 24) noe også Skrede støtter: «Analyser av prosesser hvor folk forsøker å konstruerer ulike oppfatninger av virkeligheten , er et hovedanliggende» for diskursanalytiske tilnærminger (Skrede, 2017, s. 75).

Sosialkonstruktivisme og kritisk realisme

Jørgensen og Phillips forklarer sosialkonstruktivisme som en bredere kategori, som poststrukturalismen er en del av (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 15).

Sosialkonstruktivisme dreier seg om hvordan mennesket opplever virkeligheten. Mens positivistene er opptatt av det målbare, vektlegger sosialkonstruktivistene hvordan det sosiale skaper en virkelighet. En del av den sosiale virkeligheten baserer seg på språk, og i så måte er sosialkonstruktivistene opptatt av språk, om enn ikke like lingvistisk orientert som poststrukturalistene. Der hvor positivistene kan avgjøre om noe er sant eller falskt, mangler en ubestridt sannhet i sosialkonstruktivistisk forståelse. Denne etterstreber heller å bl.a. finne ut av hva som opprettholder ulike maktkonstellasjoner i samfunnet. Mangel på sannhet blir dermed både en styrke og svakhet. Styrken ligger i at synet på hva som er riktig hele tiden kan utvikles og

endres. Men dens styrke er også dens svakhet; hvordan kan vi vite hva som er riktig uten å ha en absolutt parameter for dette?

«All kunnskap er feilbarlig, men ikke *like* feilbarlig» (Skrede, 2017, s. 81) er kritisk realismes kongstanke. Dermed ser vi at kritisk realisme kan avhjelpe der hvor manglende sannhetspremisser kommer til kort i sosialkonstruktivisme. Som Skrede sier om kritisk realisme: «Hovedmålsetningen er...å belyse hvordan kritisk realisme kan anvendes til å underbygge ... og tilføre....kritisk diskursanalyse som kritisk samfunnsforskning» (Skrede, 2017, s. 73). Og nå er vi snart ved sakens kjerne.

Grunnleggeren av kritisk realisme er den britiske filosofen Roy Bhaskar. Han hevder at virkeligheten består av tre domener (Skrede, 2017, s. 80):

1. Våre erfaringer og observasjoner som utgjør det empiriske domenet.
2. Fenomener og begivenheter, både de som er erfart og ikke, utgjør det faktiske domenet.
3. Strukturer og mekanismer utgjør det virkelige domenet.

Virkelighet finnes med andre ord «... uavhengig av våre begreper om den...[og den er] kompleks og nivådel» (Hjardemaal, 2007, s. 204). Det er knytte ulike teorier til de tenkelige perspektivene, og kritisk realisme hevder at man kan utlede kunnskap også fra de strukturer av virkeligheten som er skjult. Kritisk realisme legger videre til grunn at «alle diskurser er sosialt konstruert og relative til de situasjoner som folk befinner seg i», men «innbefatter ikke å akseptere ...at alle diskurser er like gode eller fornuftige» (Skrede s. 81). Det som bidrar til å knytte kritisk realisme til kritisk diskursanalyse er hvordan man kan vurdere en teksts innvirkning på sosiale relasjoner og dens grad av gunstighet eller mangel på sådan (Skrede, 2017, ss. 81-82). Som kritisk diskursanalytiker Norman Fairclough sier:

I see analysis of texts as part of social science... we should not assume that no analysis of a text can tell us all there is to be said about it – there is no such thing as a complete and definite analysis of a text.....The general point is that

there are always particular motivations for choosing to ask certain questions about texts and not others...[he has] the belief that texts have social, political, cognitive, moral and material consequences and effects, and that it is vital to understand these consequences and effects if we are to raise moral and political questions about contemporary societies. (Fairclough, 2003, s. 14)

Dette delkapittelets presentasjon av fremtredende skikkelser og gjennomgang av ulike syn på vitenskap belyser hvordan vitenskapssynet har utviklet seg fra strukturalisme til kritisk realisme. Det vitenskapsteoretiske grunnlaget for denne oppgaven er bygget på et syn om en nivå delt og kompleks virkelighet som kan være base for forskning som kan utlede kunnskap om disse. I så måte ligger denne oppgaven opp imot kritisk realisme, likeledes også fordi kritisk realisme ser på diskurser som sosialt konstruerte. Dette er av betydning når jeg i det neste kapittelet skal presentere kritisk diskursanalyse.

Kapittel 3: Metode og tekst

Etter å ha redegjort for det vitenskapsteoretiske grunnlaget, har oppgaven nådd en milepæl, presentasjon av plattformen for denne oppgaven, kritisk diskursanalyse. I de neste avsnittene skal jeg derfor presentere kritisk diskursanalyses opphavsmann, Norman Fairclough, sentrale begreper og hans modell for kritisk diskursanalyse. Siden kritisk diskursanalyse har en nær sammenheng med tekst, skal jeg videre gjøre rede for språk, Michael Hallidays modell knyttet til systemisk-funksjonell lingvistikk, og TV som medium.

Norman Fairclough og fremveksten av kritisk diskursanalyse

Sitatet som avsluttet forrige underkapittel har allerede introdusert leseren for Norman Fairclough, en av grunnleggerne av kritisk diskursanalyse. Fairclough er professor emeritus i «Language and Social Life» ved universitetet i Lancaster, og har en rekke publiseringer bak seg. Han har i sitt lingvistiske og sosiologiske arbeide blitt inspirert av tidligere omtalte Bakhtin og Foucault. Fairclough har sammen med Teun van Dijk, Gunther Kress, Theo van Leeuwen og Ruth Wodak formet et faglig nettverk knyttet til kritisk diskursanalyse. Gruppen startet utgivelsen av tidsskriftene *Discourse and Society* i 1990 og *Critical Discourse Studies* i 2004, og Lancaster er, sammen med fagmiljøer i Wien og Aalborg, betydningsfulle når det kommer til kritisk diskursanalyse. Wodak definerer kritisk diskursanalyse som: «Kritisk diskursanalyse har utviklet seg fra kritisk lingvistikk, og er, i bredeste forstand, et felles perspektiv på lingvistiske, semiotiske og/ eller diskursive analyser» (Skrede, 2017, s. 20).

Definisjon av begrepene diskurs, makt, språk og ideologi

Kritisk diskursanalyse er, som sitatet over viser, ikke kun en lingvistisk analyse av tekst. Den ønsker å gå bakenfor språket, ved å undersøke sammenheng mellom språk, makt og ideologi. I de neste avsnittene vil det derfor være hensiktsmessig å definere disse begrepene.

Diskurs blir av Jørgensen og Philips (1999) definert slik: «En diskurs er en bestemt måte at tale om og forstå verden (eller udsnit af verden) på» (s. 9). Fairclough spisser definisjonen ytterligere ved å vise til tre ulike måter som diskurs kan bli anvendt på:

1. Meningsdannelse som et element av sosiale prosesser. Dette er en bred forståelse som inkluderer alle sosiale praksiser som involverer bruk av tegn og tegnsystemer.
2. Språk knyttet til et spesielt sosialt felt eller en sosial praksis, for eksempel i politikken, hvor det er utviklet et spesifikt politikerspråk.
3. En måte å konstruere deler av verden på som er assosiert med et visst samfunnsmessig perspektiv, for eksempel en nyliberal diskurs som hevder at markedet er svar på de fleste spørsmål. (Skrede, 2017, s. 26).

Makt er tidligere blitt definert av Foucault, men i tillegg til Foucaults definisjon bør man også merke seg at kritisk diskursanalyse ikke kun søker etter uttalt makt, den søker også å avdekke usynlige maktstrukturer (Skrede, 2017, s. 28).

Når det gjelder begrepet ideologi, blir dette definert av Fairclough som:

Ideologies are representations of aspects of the world which contribute to establishing and maintaining relations of power, dominations and exploitation. ...Analysis of texts (including perhaps especially *assumptions* in texts) is an important aspect of ideological analysis and critique, provided it is framed within a broader social analysis of events and practices. (Fairclough, 2003, s. 218)

Et sentralt aspekt i kritisk diskursanalyse er å undersøke forholdet mellom tekst og ideologi, og hvordan språket kan bidra til at ulike ideologier blir reproduisert eller opprettholdt. I begrepet språk legger man:

Evnen til å produsere og forstå ytringer som formidler informasjon fra ett individ til et annet. Ytringene kan være enten hørbare eller synlige, og informasjonen kan handle om sanseintrykk, tanker, følelser og så videre. Denne definisjonen av

språk omfatter den menneskelige språkevne og alle de manifestasjoner den fremstår i. (Simonsen, Kjøl, & Faarlund, 2018)

For å utdype begrepet språk ytterligere, vil oppgaven også henvende seg til lingvistene Theo van Leeuwen og Michael Halliday, hvor sistnevnte er opphavsmannen til systemisk-funksjonell lingvistikk (SFL), og professor i semiotikk og utdanning, Gunther Kress. Hallidays SFL er blant annet utgangspunkt for Faircloughs tekstanalyse, mens Kress og van Leeuwen er nestorer innen fagfeltet multimodale tekster. Språk vil på bakgrunn av dette bli nærmere redegjort for i delkapittel språk- og tekstanalyse.

Norman Faircloughs modell for kritisk diskursanalyse

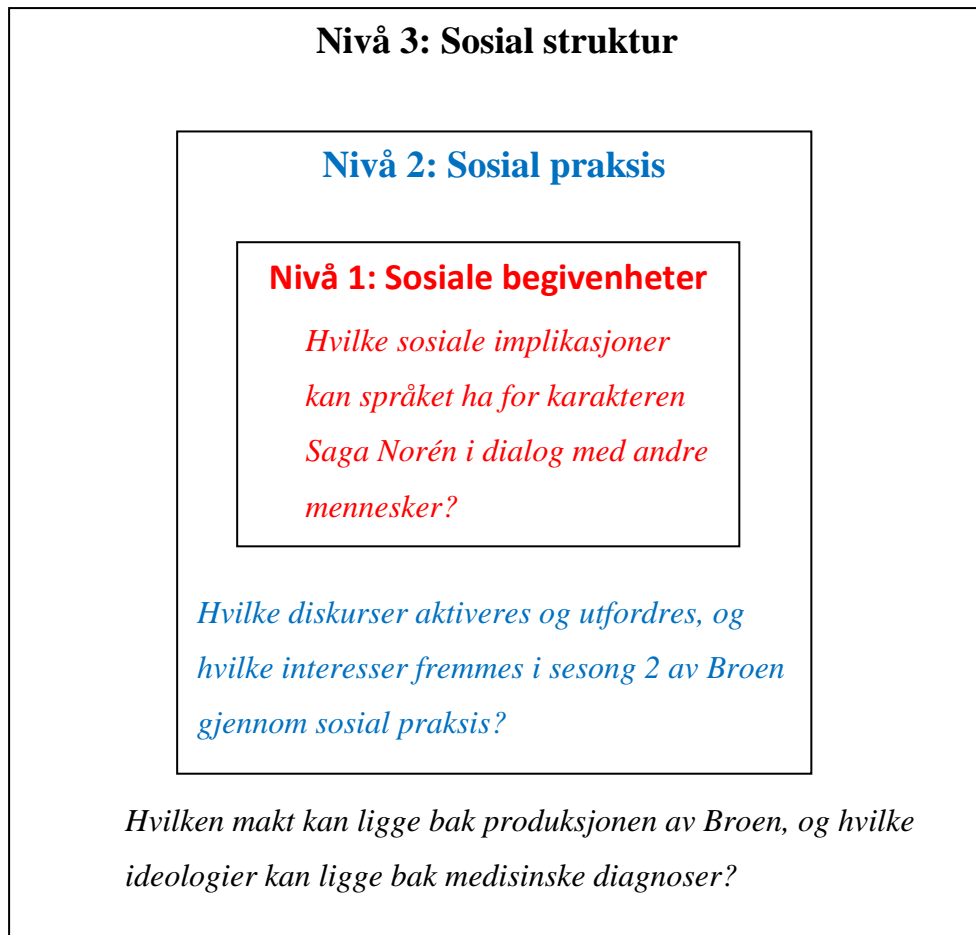
For å kategorisere kritisk diskursanalyse, kan man si at denne hører til kvalitative metoder og er en type dokumentanalyse hvor materialet som blir analysert som regel er naturlig fremkommet (Skrede, 2017). Med dette menes at man griper fatt i allerede eksisterende materiale istedenfor å konstruere dette selv gjennom for eksempel intervjuer eller spørreundersøkelser. Imidlertid er ikke kritisk diskursanalyse en enkelt fremgangsmåte med tilhørende oppskrift. Man kan kanskje falle for fristelsen å se på kritisk diskursanalyse som en type eklektisk metode. Imidlertid sier Fairclough at følgende aspekter må være tilstede for å kalle analysen for kritisk diskursanalyse:

1. Kritisk diskursanalyse må systematisk analysere forholdet mellom diskurser og andre elementer av sosiale prosesser.
2. Kritisk diskursanalyse inneholder en systematisk analyse av tekster.
3. Kritisk diskursanalyse er et normativt prosjekt. Den identifiserer og kritiserer uheldige samfunnsforhold i sitt diskursive element, og skisserer mulige veier for å bøte på problemet. (Fairclough, 2010, s. 10; Skrede, 2017, s. 23)

Skal man følge disse kriteriene, er kritisk diskursanalyse ingen fremgangsmåte som inviterer til «cherry-picking», men en systematisk, faglig og metodisk tilnærming til datamaterialet.

Faircloughs kritiske diskursanalyse bygger på en tredelt modell som består av tekst, diskursiv praksis og sosial praksis. Det er denne modellen som har ligget til grunn for mange arbeider tuftet på kritisk diskursanalyse. Det første nivået, tekst, dreier seg om grundig tekstanalyse og hvilke sosiale konsekvenser språkbruk kan ha. På det andre nivået, diskursiv praksis, undersøker teorien tekstproduksjon og tekstkonsumpsjon. På dette nivået søker Fairclough å undersøke hvilke diskurser som blir representert fra ulike ståsteder. Sosial praksis, som er det tredje nivået, analyserer forholdet mellom sosial praksis og sosiale strukturer (Skrede, 2017, s. 32). Dette er en kort presentasjon av hans opprinnelige modell som har ligget til grunn for en rekke analyser innenfor kritisk diskursanalyse. Imidlertid har Fairclough presentert en nyere utgave av overnevnte modell i *Analyzing Discourse* i 2003, og det er denne modellen som er grunnlaget for kritisk diskursanalyse i denne oppgaven.

På neste side følger en skjematisk fremstilling av den Norman Faircloughs nye modell hvor jeg har plassert oppgavens underproblemstillinger på hvert nivå.

Figur 1: Skjematisk fremstilling av Norman Faircloughs modell av kritisk diskursanalyse. Jeg har satt inn oppgavens underproblemstillinger på hvert nivå for å visualisere hvordan jeg har brukt modellen (Skrede, 2017, s. 30 og 33).

Den nye utgaven av modellen er også tredelt, se skjematisk fremstilling i figur 1. Det første nivået benevnes sosiale begivenheter. Fairclough har stort fokus på tekst i kritisk diskursanalyse, men det nye begrepet åpner opp for at det ikke kun er tekst isolert sett som er gjenstand for analyse på det første nivået, man må derimot undersøke tekst som en del av nettopp sosiale begivenheter. Det andre nivået heter ikke lenger diskursiv praksis, men sosial praksis. I dette ligger en måte å kontrollere og selektere visse strukturelle muligheter på (Fairclough, 2003, s. 23). De tre delene som er knyttet til sosial praksis er genrer, diskurs og stiler. Årsaken til at nivå 2 har byttet navn fra diskursiv praksis til sosial praksis, er at all språklig virksomhet er sosial. Gjennom dette begrepsbyttet vektlegger Fairclough at aktiviteten ikke reduseres til kun språklig aktivitet. Når Fairclough på nivå 2 snakker om sosial praksis, så trenger dette også en utdyping av begrepene genre, diskurs og stiler:

Når Fairclough snakker om genre, viser han til språkbruk assosiert med spesiell sosial aktivitet (Skrede, 2017, s. 34). Imidlertid viser også Fairclough til van Leeuwens definisjon: En tekst som har blitt «typisk» pga. karakteristikker som kjennes igjen i andre, liknende tekster (Skrede, 2017). Når det gjelder begrepet diskurs, opererer Fairclough med beskrivelsen «Discourse is used in a general sense of language, as an element of social life which is dialectically related to other elements... [and] different ways of representing aspects of the world.» (Fairclough, 2003, s. 215). Stiler forklarer Fairclough som «ulike semiotiske måter å være på» (Skrede, 2017, s. 36). Han er også her mest opptatt av språk, slik at Fairclough søker etter hvordan stiler kommer til uttrykk rent språklig, både når det gjelder personer, institusjoner og organisasjoner.

Det tredje nivået i Faircloughs fornyede modell bærer navnet sosial struktur. Ordet struktur har erstattet praksis i den gamle modellen for å vektlegge at det ikke kun dreier seg om sosial samhandling mellom enkeltmennesker, men et begrep som ønsker å ta høyde for samfunnsstrukturer også på et makronivå, som f.eks. økonomi og maktforhold. Fairclough sier at språket i seg selv er en sosial struktur (Fairclough, 2003, s. 23), som både gir muligheter gjennom menneskets mulighet til å snakke, men også begrense hva det faktisk er mulig å si både på et syntaktisk og semantisk nivå.

Språk og tekst

Kritisk diskursanalyse vokste ut ifra kritisk lingvistisk analyse, og tekst er som beskrevet over en av hjørnesteinene i kritisk diskursanalyse. Derfor må oppgaven se nærmere på språk før den kan gå videre i analysearbeidet. Språk er evnen til å produsere og forstå ytringer som formidler informasjon fra ett individ til et annet. Ytringene kan være hørbare eller synlige, og informasjonen kan handle om sanseintrykk, tanker, følelser og så videre. Denne definisjonen av språk omfatter den menneskelige språkevne og alle de manifestasjoner den fremstår i (Simonsen, Kjøll, & Faarlund, 2018). Språket er enestående for mennesket, og det gir oss mulighet til å delta i ulike fellesskap. I tidligere tider stod muntlig overlevering sentralt, men med fremveksten av boktrykkerkunsten ble skriftlige tekster etter hvert vanlig. I det moderne, multimodale samfunnet i dag har de fleste tilgang på muntlige, skriftlige og audiovisuelle uttrykksformer gjennom mobiltelefoner og pc.

Språk- og tekstanalyse

Hallidays lingvistiske syn legger til grunn at språket har tre hovedfunksjoner: ideasjonell, interpersonlig og tekstuell funksjon (Skrede, 2017, s. 30). I de neste avsnittene skal jeg gjøre rede for de lingvistiske funksjonene i lys av Halliday. Disse vil på hvert av nivåene bli supplert av Kress og van Leeuwens teori om multimodalitet.

Med en ideasjonell metafunksjon mener Halliday hvordan vi bruker språket til å representere virkeligheten. Virkeligheten er for hver og en erfaringsbasert, slik at den ideasjonelle metafunksjonen henger nært sammen med hvilke ord, begrep og kategorier som blir brukt til å beskrive denne (Skovholt & Veum, 2014, s. 50). Siden datagrunnlaget for denne oppgaven er en TV-serie, må man på dette nivået også inkludere hvordan virkeligheten kan presenteres rent visuelt. Kress og van Leeuwen viser blant annet til kontekstualisering og visuell koding når det gjelder fremstillingen av verden. En kontekstualisert fremstilling vil inkludere virkeligheten i et naturlig miljø, mens i en dekontekstuell presentasjon vil bakgrunnen fremstå som nøytral og ikke knyttet til tid og rom. Visuell koding dreier seg om i hvilken grad bilder blir fremstilt som sanne og troverdige. Hvis bildene fremstilles med stor likhet til det mottakeren selv hadde sett med sine øyne, kalles dette for naturalistisk koding (Skovholt & Veum, 2014 s. 69).

Den interpersonlige funksjonen dreier seg om språkets kontaktskapende funksjon og hvordan språket bidrar til å opprettholde relasjoner. Språkhandlinger, modalitet, tiltaleformer, roller og høflighet er nivåer som kan analyseres for å undersøke sosiale relasjoner. Modalitet kan deles inn i epistemisk og deonetisk modalitet, hvorpå den første kategorien avgjør muligheten, sannsynligheten eller sikkerheten i en uttalelse, mens deonetisk modalitet dreier seg om hvor ønskelig eller nødvendig den kan være. Både høflighet, tiltaleformer og roller uttrykker relasjoner både mellom aktører i teksten og mellom teksten og mottaker. I denne oppgaven er det spesielt interessant å se på roller, altså den posisjonen datamaterialets personer har i samfunnet og hvilken sammenheng det er mellom roller og språk. Med tanke på de visuelle ressursene, er

synsvinkel, distanse og nærhet til bildet aktuelle kategorier å analysere for å undersøke relasjon og holdninger som teksten skaper (Skovholt & Veum, 2014).

Det tredje og siste nivået i Hallidays SFL er den tekstuelle funksjonen som dreier seg om det tematiske i en tekst og hvordan det i denne skapes sammenheng. På det verbale planet kommer oppgaven til å undersøke struktur og temporal (tidsmessig) kobling, og den visuelle koblingsmekanismen som vil bli løftet frem er det semiotiske rommet for deretter å undersøke relasjonen mellom bilde og tekst, slik at jeg kan undersøke hvordan de «ulike modaliteter arbeider sammen for å skape tekstens mening» (Maagerø & Tønnesen, 2014, s. 42).

Tekst og medium

Hva er så en tekst? Tradisjonelt tenker man kanskje på tekst som det skrevne ord, altså tekster man finner i aviser, bøker og på nett. Imidlertid kan man også operere med et utvidet tekstbegrep, slik at man også inkluderer film, bilder og teater i tekstbegrepet. Denne oppgaven opererer med et utvidet tekstbegrep som Halliday definerer som følgende:

Alle ytringar som formidlar eit innhald, utfører ei sosial handling og har ein indre samanheng, kan vere ein tekst. ...alle former for språk som spelar ei rolle i ein situasjon kan kallast tekst, uavhengig av om meininga kjem til uttrykk munnleg, skriftleg, visuelt eller på anna vis. (Skovholt & Veum, 2014, s. 22)

Alle tekster er mediert, enten det dreier seg om kommunikasjon som foregår i muntlig eller tekster som blir lagret (Maagerø & Tønnesen, 2014, s. 50). TV-apparatet samler atskillige, og pr 2017 er det 94% av andelen av befolkningen i Norge som har et TV-apparat hjemme (Medienorge, 2019), og 37 % av befolkningen mellom 9 og 79 år ser serier / film / video i løpet av en gjennomsnittsdag (Statistisk sentralbyrå, 2018). Når det gjelder serien *Broen*, var det 39% av befolkningen i Norge som så sesongpremierer av sesong 2 (Hansen, 2013). På bakgrunn av dette tallmaterialet kan

man si at serier har blitt en samfunnsaktør som kan være med på å sette dagsorden for debatter, meningsoppfatning og livsanskuelse.

Mediet og mennesket

Medier i ulike utforminger har blitt en del av hverdagslivet. Siden skribenten er født i forrige årtusen, huskes fremdeles familiens innkjøp av et fargefjernsyn med fjernkontroll – det var virkelig fantastisk at TV-skjermen kunne ha farger, og at vi kunne bytte mellom de 3 ulike kanalene vi hadde uten å måtte berøre TV-apparatet fysisk! Det virker heller ikke lenge siden at SMS kun kunne bestå av 160 tegn, eller at telefonapparatet bare kunne bli benyttet til muntlig kommunikasjon. Mye har endret seg siden den gang, og medier som TV, radio, internett, telefon og ulike sosiale plattformer er nå en vesentlig del av hverdagen. Mediene spiller derfor en stor rolle i våre moderne liv, og jeg skal i de neste avsnittene redegjøre for TV-mediets innflytelse på oss mennesker.

Det er mye som former oss som mennesker og som bidrar til både dannelse og utvikling. De primære sosialiseringarenaene er familien, mens de sekundære er institusjoner som for eksempel skole, arbeid og fritidslag som definerer oss som mennesker. Med den stadig økende plassen medier får, både tidsmessig og fysisk, står de i et skille mellom primære og sekundære sosialiseringarenaer. Mediene hører ikke til vår nære familie, men mye av mediernes bruk foregår nettopp i hjemmet. Professor i medievitenskap ved Universitetet i Bergen, Jostein Gripsrud (2015), sier at mediene er «samfunnets forlengende arm som ... konkurrerer med mor, far, kjæresten om oppmerksomheten, og blander seg på ulikt vis i samtaler og samhandlinger» (s. 15). På denne måten virker mediene inn på vår oppfattelse og forståelse av verden. Dette er igjen med på å definere hvem vi er, både som enkeltindivid og som en del av et større hele.

I hvilken grad mediene påvirker mennesket, har blitt studert av både humanistiske og samfunnsvitenskapelige forskere. Innenfor den modernistiske tradisjonen er det flere som tar til orde for språkets betydning og filmens uovertreffelighet når det gjelder påvirkning, mens ideologikritikkene hevder at mediene «bidrar til den stadige reproduksjonen av de dominerende tenkemåtene og samfunnsforholdene» (Gripsrud,

2015, s. 48). Det er en allmenn oppfatning at medier påvirker oss, men medier og mennesker opererer ikke i isolerte vakuum, derfor kan man heller ikke vise til en absolutt sannhet når man skal stadfeste mediernes påvirkningskraft. Mennesket lever i et komplekst samfunn med mange ulike påvirkningsfaktorer, hvorav medier er en av disse faktorene. Sentralt for denne oppgavens del er hvordan formen på representasjoner kommer til uttrykk i mediene. Med representasjon mener man hvordan noe blir fremstilt i mediene ved hjelp av ulike tegn. For TV-mediets del vil dette være hvordan en fiktiv eller virkelig representasjon kan uttrykkes gjennom ulike multimodale elementer (Gripsrud, 2015).

Nå som det er redegjort for metode, tekst og medium, vil oppgaven i det neste kapitlet presentere kulturell kompetanse. Disse to kapitlene vil sammen med det vitenskapsteoretiske grunnlaget utgjøre fundamentet for oppgavens analyse som finner sted i kapittel 5.

Kapittel 4: Kulturell kompetanse

Neumann (2001) hevder at for å gjennomføre en diskursanalyse, er det nødvendig å inneha kulturell kompetanse. Jørgensen og Phillips (1999) utdyper dette når de sier at «Kritisk diskursanalyse oppstiller teorier og metoder til teoretisk at problematisere og empirisk at undersøge relationerne mellom diskursiv praksis og sociale og kulturelle utviklinger i forskjellige sociale sammenhænger» (s. 72). Dette innebærer at for å besvare problemstillingen «I hvilken grad utfordrer TV-serien *Broen* sosiale begivenheter, praksis og struktur knyttet til ASD?», er det nødvendig at oppgaven først tydeliggjør kulturell kompetanse gjennom å presentere spesialpedagogikkens historiske bakgrunn, forholdet mellom spesialpedagogikk og medisin, teori knyttet til ASD og dets representasjoner på film og TV-serier, samt en beskrivelse av *Broen* og dens hovedkarakter Saga Norén.

Historiske bakgrunn

Jeg brukte i innledningen begrepet marginaliserte grupper, men hvem er de marginaliserte grupper? For å få et overblikk over samtiden, er det også viktig å se bakover i tid, da nåtiden både er et produkt og en utvikling av fortiden. Dette delkapittelet har til hensikt å gi et historisk bilde av både synet på mennesker som har behov for assistanse og institusjonene som skal formidle den hjelp mennesket er i behov for. Det historiske bakteppet er en del av den kulturelle kompetansen, og derigjennom en betingelse for diskursanalyse. Forskeren må, for å si det med Neumanns (2001) ord, inneha «en generell kjennskap til det terrenget man begir seg inn i» (s. 51).

Mennesket og hospitalet

Det har til alle tider eksistert mennesker som har hatt behov for assistanse på ulike områder, og samfunnet har benyttet seg av ulike klassifikasjonssystemer for hvilke mennesker som er «sosialt anvendbare» (Kirkebæk & Simonsen, 2012, s. 78), alt etter som hva som har vært gjeldende med tanke på økonomi, verdsett, politikk og teknologi. Før den franske revolusjonen var samfunnet tuftet på religiøse strømninger, og lyte var ofte et uttrykk for Guds vrede.

Med den franske revolusjonen og opplysningstiden dreide det religiøse synet seg mot en mer vitenskapelig basert oppfatning av handicap, og fra at mennesker tidligere hadde blitt klassifisert som gale og vanvittige, ble man navngitt ut ifra selve handicapet; døv, blind, stum, åndssvak og vanfør. Den vitenskapelige revolusjonen førte til muligheter for både behandling og opplæring. Dette resulterte i at mennesker som tidligere ikke kunne yte noe i samfunnet nå kunne livnære seg selv; med andre ord, de ble sett på som mennesker, ikke bare i ordets fysiske forstand, men også med sosiale og borgerlige rettigheter (Kirkebæk & Simonsen, 2012).

Industrialiseringen førte imidlertid til et krevende arbeidsmarked, og opplysningstidens optimistiske menneskesyn ble avløst av et sosialdarwinistisk syn på mennesket hvor samfunnet ønsket full kontroll over de handikappede. I hvilken grad mennesket, til tross for sitt handicap, var arbeidsfør og produktiv, kunne være avgjørende for hjelpen vedkommende fikk gjennom ulike filantropiske institusjoner. Med den vitenskapelige og medisinske fremveksten økte mulighetene for klassifisering, årsaksforklaring og tiltak, og man kunne organisere mennesket ut ifra om man var normal, produktiv, verdig og ufarlig eller det motsatte. I takt med dette har også selve ordlyden brukt i de ulike systemene endret seg: den gale utviklet seg til degenerert, åndssvak og vanfør, før handicap som et overordnet begrep ble tatt i bruk først på 1950 og 1960 tallet (Kirkebæk & Simonsen, 2012).

Synet på mennesker som hører til det spesialpedagogiske fagfeltet henger tett sammen med utviklingen av institusjonen hospitalet. Hospitalet har rommet mange ulike mennesker opp igjennom historien, og det kan også være et bilde på hvordan det medisinske fagfeltet har vært del av den spesialpedagogiske utviklingen.

Til å begynne med var hospitalet en barmhjertighetsinstitusjon for samfunnets svake, syke og vanskeligstilte i regi av den katolske kirke. Magister i filosofi og professor emeritus i sykepleievitenskap, Kari Martinsen (1989), sammenligner hospitalet med et «åpent, gjestfritt hus» (s. 159). Hospitalet ble i løpet av industrialismens inntog på 1600-tallet avløst av allmennhospitalene som fungerte som et «administrativt kontrollorgan og som en «oppdragelsesanstalt» (s. 160). Det eksisterte ikke noe skille mellom syke eller friske, funksjonsdyktige eller funksjonshemmede, gale eller

tilregnelige. Den franske filosofen og idéhistorikeren, Michel Foucault, beskriver allmennhospitalet i Paris, Hôpital Général fra 1656 på følgende måte:

Alt ble nå overført til de fattige i Paris – «av begge kjønn, fra alle distrikter og i alle aldre, fra alle stender og slekter, i hvilken tilstand de enn måtte være, rørlige eller invalide, syke eller rekonvalesenter, helbredelige eller uhelbredelige». ...I sin funksjon eller i sitt formål hadde ikke Almenhospitalet noe som helst slektskap med medisinsk vitenskap. Det var en ordensinstans, et redskap for den kongelige og borgerlige orden som ble organisert i Frankrike på samme tid. (Foucault, 1973, s. 49)

Med utgangspunkt i overnevnte sitat ser vi hvordan mennesker med behov for hjelp og mennesker som samfunnet trengte hjelp til å håndtere, går hånd i hånd med institusjonen som både skal pleie, oppdra, behandle og vokte. Dette samspillet foregår noen ganger i samklang, andre ganger i fullstendig disharmoni.

På slutten av 1700-tallet utvikles hospitalene til å bli medisinske behandlingsinstitusjoner. Hospitalene forsvinner imidlertid ikke, de består som en oppbevaringsinstitusjon for fattige, mens medisinen som behandlende kunnskap utvikler seg i den del av hospitalet som har navnet klinikken. Hundre år senere har denne todeling manifestert seg som en behandlingsinstitusjon for borgerskapet og etter hvert produktive individer i samfunnet, og som oppbevaring for *de andre* (Martinsen, 1989). Perspektivet som Martinsen redegjør for her, er svært interessant. Denne todelingen er ikke kun forbeholdt det medisinske fagfeltet, den er også overført til andre samfunnsområder, inkludert pedagogikk. Hvilke mennesker skal motta utdanning, og hvilke skal kun motta oppbevaring? 1700-tallet kan virke langt unna, men det var først i 1994 at den berømte Salamanchaerklæringen om barns rett til opplæring på vanlige skoler (ikke spesialskoler) «uavhengig barnets egenskaper, interesser, evner eller opplæringsbehov» (NAKU, 2019) ble vedtatt.

Hvis vi ser på de ulike historiske grenene, kan vi sammenfatte følgende: Mennesker ble sortert i ulike kategorier fra å være degenerert, psykopatisk, gal eller epileptisk

(Kirkebæk og Simonsen, 2012, s. 77), til døv, blind, stum, vanfør og handikappet. Disse begrepene innehar ikke bare navn på selve lyten, de har også en verdimelessig valør. Hvem er de verdige og uverdige, og hvor plasseres de uverdige som ikke kan være til nytte for samfunnet? Det er samfunnets intellektuelle, kulturelle, økonomiske, sosiale og åndelige kapital som avgjør hvem man ser på som normal eller i behov for assistanse, og årsaken til menneskers avvik har også vært av betydning. Er det religiøse, biologiske, arvemessige eller miljømessige årsaker som er skyld i avviket? Kan avviket enkelt bevises og medisineres, eller er avviket mer komplekst? Kan man også kategorisere noen avvik som mer eller mindre moralsk høyverdig? Sorteringen har hatt mange ansikter, men uavhengig av disse årsakene, eksisterer det fremdeles et *oss* og *dem*, der *oss* representerer det vanlige, og *dem* representerer det som er annerledes.

Spesialpedagogikk og medisin

Spesialpedagogikk som et akademisk fag, bygger ifølge Befring på Heinrich Hanselmanns heilpedagogikk (Befring, 2012, s.45). Heilpedagogikk, som betyr å helbrede av det tyske verbet *zu heilen*, bygde sitt faglige fundament på både medisin, psykologi og pedagogikk. Medisin er en av de eldste, vitenskapelige disipliner. Kari Martinsen (1989) redegjør i essayet «Helseideologi og klinisk blick» for medisins vugge og utvikling. Fagets tradisjon går helt tilbake til den greske legen Hippokrates (466 – 377 f.Kr), hvis fremste mål var at mennesket skulle være fri for sykdom. Hans holistiske, medisinske lære var bygd på de fire kroppsvæsker, og en balanse i disse gav et friskt menneske, hvorpå ubalanse skapte sykdom. Hvem som setter premissene for vitenskap ble da, som nå, hele tiden diskutert, og helhetssynet til Hippokrates ble utfordret av den knidiske skole med Asclepiades i spissen. Hans ønske om å gjøre medisin til en eksakt vitenskap på linje med matematikk førte til et reduksjonistisk syn på symptomer, sykdom og behandling. Selv om nyutdannede leger fremdeles avlegger den hippokratiske ed, har medisin som vitenskap bygd videre på den knidiske tradisjonen hvor naturvitenskap og et positivistisk vitenskapssyn står sentralt.

Spesialpedagogikken har en tett forankring i medisinsk-diagnostisk behandlingstradisjon (Befring, 2012). Dette har ført til at man har søkt etter mangler og feil ved mennesker. Gjennom ulike kartleggingsverktøy og undersøkelsesmetoder

kan man avdekke abnormiteter som kan behandles eller repareres. Selv om en slik kartlegging også kan avdekke ressurser, mestringsmuligheter og utviklingspotensial, kommer ikke dette like tydelig frem i den somatiske diagnostikken. Ifølge Martinsen har det medisinske vitenskapssynet, sammen med den teknologiske utviklingen gjort medisin «sykdomsaktivistisk og overdiagnostiserende» (Martinsen, 1989, s. 145), noe det spesialpedagogiske fagfeltet heller ikke er fremmed for.

I gjennomgangen av spesialpedagogikkens historie har det blitt vist hvordan ulike institusjoner og fagfelt har konstruert forskjellige oppfatninger av både synet på mennesker, deres lidelser, omsorgsalternativer og målene for disse. Dette har ført til en diskursiv kamp, hvor de uensartete representasjonene søker å utelukke den andre. Språk, makt og ideologi påvirker både situasjon og kontekst, slik at elementene fra denne gjennomgangen lar jeg være et bakteppe for den kommende analysen og hegemoniske representasjoner.

Autismespekteret

Etter at *Broen* hadde rullet over TV-skjermene i Skandinavia, ble både autisme og Asperger begreper som ikke lenger var forbeholdt fagpersoner. Diagnosebegrepene ble også diskutert av meningmann. Siden denne oppgaven legger til grunn at hovedkarakteren Saga Norén har en diagnose knyttet til ASD, skal jeg i dette kapittelet redegjøre for autisme.

Årsaker og forekomst

Den amerikanske psykiateren Leo Kanner (1894 – 1981) lanserte i 1943 diagnosen autisme. Han var inspirert av mentalhygiene, og mente at autisme skyldtes mødrenes avvisende og kalde holdning til sine barn, noe som resulterte i manglende sosiale evner. Den østeriske legen Hans Asperger (1906 – 1980) var preget av 1900 tallets arvehygieniske tanker. Aspergerdiagnosen bærer hans navn, og han mente at diagnosen skyltes forstyrrelser i arvematerialet gjennom flere ledd. Spesielt mente han at barn av intellektuelle kunstnere var spesielt utsatt, og diagnosen var kun forbeholdt gutter (Martinsen og Tellevik, 2012, s. 485).

I dag blir autisme betraktet som en medfødt og biologisk betinget utviklingsforstyrrelse. Dette innebærer at utviklingsforstyrrelsen påvirker alle områder av livet, og at det er en livslang tilstand. Risikoen for å få et barn med autisme er ca. 1% hos befolkningen, men man har observert en risiko på ca. 13 % hvis et søsken har en autismediagnose (Helveschou, Bakke, & Steindal, 2018). Den medisinske utviklingen går stadig fremover, dermed har man også mulighet til å isolere og analysere ulike gener. Pr. desember 2017 hadde man registrert 990 gener som kan forbindes med autisme (Helveschou, Bakke, & Steindal, 2018). Man antar at ulike miljøfaktorer som f.eks. toksiner og infeksjoner i fosterlivet kan være medvirkende årsaker til autisme, men på dette området har man ikke håndfaste bevis. Det er imidlertid verdt å nevne at det ikke er en kobling mellom MMR vaksine og autisme, slik det seiglivet ble hevdet på begynnelsen av dette årtusenet, og som har vært en medvirkende årsak til vaksinemotstand.

Diagnosekriterier og komorbiditet

Det er en rekke ulike diagnosekriterier innenfor to hovedområder som skal oppfylles i de to internasjonale diagnosesystemene for at en person skal bli diagnostisert med en lidelse innenfor autismespekteret. Diagnostic and Statistical Manual of mental Disorders ble først lansert i 1952 av den Amerikanske Psykiatriforeningen. DSM kriteriene ble for femte, og foreløpig siste gang revidert i 2013, og det henvises derfor til som DSM-5 (Malt, 2018). I Norge bruker man den 10. versjonen av International Classification of Diseases som er utarbeidet av Verdens helseorganisasjon: ICD-10 (Helveschou, Bakke, & Steindal, 2018) for å fastsette en diagnose knyttet til autismespekteret.

Diagnosekriteriene er stadig under revisjon fra autisme først ble beskrevet av Kanner i 1943, men selv om diagnosekriteriene stadig revideres, er de tre kjerneområdene konstante. Disse områdene knyttes til kvalitative avvik når det kommer til språk og kommunikasjon, sosial omgang med andre mennesker og et reaksjonsmønster preget av stereotypi, rigiditet eller repetisjon. Både forekomst og utvikling av overnevnte områder er ulikt fra person til person, derfor omtaler man autisme i dag mer som en dimensjon, og man benytter heller omgrepet autismespekterdiagnoser, som forkortes til ASD. Dette spekteret består av ulike underkategorier, hvor de mest kjente er

Asperger, atypisk autisme og infantil autisme (Helverschou, Bakke, & Steindal, 2018).

ASD kan forekomme sammen med flere andre medisinske tilstander. Hos ca. 45% finner man en utviklingshemming, hos 28 – 44% foreligger det andre nevroutviklingsforstyrrelser som for eksempel ADHD. Søvnvansker opptrer hos 50 – 80%, og 9 – 70 % rapporteres å ha mage/tarmproblemer. Når det gjelder psykiske tilleggslidelser er det bred enighet om at personer med ASD har en økt sårbarhet for å utvikle dette. Mellom 8 – 30 % av personer med autisme har også epilepsi, men dette begrunnes hovedsakelig med at en primær utviklingshemming er årsak til både autisme og epilepsi. Det eksisterer pr i dag ingen biomarkører som kan bekrefte ASD (Helverschou, Bakke, & Steindal, 2018).

ASD og kjerneområder

Det er tre områder som blir ansett som kjerneområder ved ASD; språkvansker, sosial omgang med andre og reaksjonsmønster. Språkvansker kan komme til uttrykk gjennom manglende evne til spontan tale, bruk og forståelse av kroppsspråk, manglende talespråk som ikke blir kompensert for gjennom kroppsspråk, turtaking, særegen bruk av ord eller setninger og manglende forståelse for ironi og språklige bilder. Slike vansker forstyrrer kommunikasjonsprosessen og kan føre til repeterende monolog, misforståelser eller manglende evne til å drive kommunikasjonsprosessen videre. Vansker med ironi og metaforer er ikke forbeholdt ASD, dette er virkemidler som krever stor språklig og kulturell forståelse. Når det kommer til språkvansker, opererer derfor både DSM og ICD med at minst tre av kriteriene skal være tilstede.

Når det gjelder sosial omgang med andre, vektlegger diagnosekriteriene sosiabilitet, altså evnen til sosial interaksjon og evne til å lese sosiale omgivelser. Manglende fleksibilitet i sosial samhandling kan føre til frustrasjon og forvirring når man for eksempel ikke forstår den sosiale konteksten eller mangler evne til å dele gjøremål, interesser, sorger og gleder. Sosial samhandling kan ofte endre tematikk eller karakter uten at dette blir eksplisitt uttalt. Dette kan føre til både usikkerhet og energitap, og spesielt den manglende forutsigbarheten kan by på utfordring. Sosial interaksjon

foregår ofte på personen med ASD sine premisser, noe som på sikt kan føre til ensomhet og isolasjon.

Det siste kjerneområdet er knyttet til personens reaksjonsmønster. Dette kan både være rigid, stereotypisk, bære preg av å være ensporet eller manglende evne til å se alternative løsninger. Små endringer kan føre til store reaksjoner, og atferden kan ofte være regelstyrt. Struktur og forutsigbarhet skaper trygghet hos personer med ASD, og når disse elementene blir borte, kan negativt reaksjonsmønster forsterkes.

Gjentakende bevegelser, selvstimulering eller tvangshandlinger kan være eksempler på dette. Det er ikke sjelden at særegne interesser eller spesielle evner kan prege handlingsmønsteret til personer med ASD.

Autismespekteret og fremstilling i massemedia

Portrettering av karakterer med ASD har de siste årene blitt stadig mer vanlig. Da Dustin Hoffman mottok Oscarstatuetten for sin tolkning av den autistiske Raymond Babbit for 30 år siden, kan man på mange måter si at filmen *Rain Man* banet vei for skildring av karakterer innenfor autismespekteret. Denne oppgaven har til hensikt å se karakteren Saga Norén i lys av kritisk diskursanalyse, ikke å drøfte i hvilken grad ASD er representert gjennom Saga Norén. Imidlertid er det felles treffpunkter i begge tilnærmingene, derfor vil dette delkapittelet redegjøre for forskning knyttet til portrettering av ASD i massemedia.

Professor i pedagogikk, Christina Belcher og Kimberly Maich, professor i spesialpedagogikk, hevder at portrettering av autismekarakterer i TV-serier har ført til en kulturell forandring:

This is representative of cultural change. In the 1950s, viewers encountered characters – who in the majority and ways- were just like their audiences: post WWII and family-oriented. Current storied representations, however, favor a view of humanity not necessarily “just like us”, but rather exceptional and worthy of awe in ways unfamiliar to us. (Belcher & Maich, 2014)

Dette er en forandring som man kanskje ikke helt ser konsekvensene av, men som man bør søke å forstå. Det er også verdt å merke seg at mennesker som tidligere ble satt bort, nå er en del av film og TV-verdenen.

Professor i spesialpedagogikk, Anders Nordahl-Hansen, har skrevet en rekke artikler om filmkarakterer knyttet til autismespekteret. Sammen med førsteamanuensis i spesialpedagogikk Roald Øien, viser de til at de siste tiårene har portrettering av ASD blitt en del av populærkulturen (Nordahl-Hansen & Øien, 2018). I samarbeid med lærer Magnus Tøndervold og professor i psykologi Sue Fletcher-Watson, har Nordahl-Hansen og Øien også gjennomført en studie av 22 filmer og 4 TV-serier for å undersøke forekomsten av DSM-5 kriterier hos de portrettede karakterene (Nordahl-Hansen, Tøndevold, Øien, & Fletcher-Watson, 2018). Noen av karakterene har en uttalt ASD diagnose, mens hos andre karakterer har media eller akademiske tekster knyttet disse til ASD. Karakteren Saga Norén finner man i den siste kategorien.

Forskningsspørsmålene som ble stilt i overnevnte studie til Nordahl-Hansen, Tøndervold, Øien og Fletcher-Watson var: «I hvilken grad er de to kjernesymptomene for autismespekterforstyrrelse i DSM – 5 representert i de enkelte karakterportretteringene på film og TV?» og «Hvilke av de 12 symptomer i DSM-5 forekommer hyppigst i karakterportrettinger av mennesker med autistiske trekk på film og TV?» Når det gjelder det første forskningsspørsmålet, skårer *Broen* på 4 av 8 mulige når det kommer til kriterier knyttet til sosial kommunikasjon. Når det gjelder restriktive og repetitive atferder skårer *Broen* på 2 av 4. Studien viser også at karakterene som blir portrettert viser vansker med sosial-emosjonell interaksjon (Nordahl-Hansen, Tøndevold, Øien, & Fletcher-Watson, 2018).

Når det gjelder å knytte Saga Norén til ASD, kan man merke seg at hun fremstår for seerne som svært direkte i sin kommunikasjon. Hun har ofte manglende mimikk, en monoton stemme og har problemer med å lese sosiale situasjoner og relasjoner, slik manusforfatterne hadde til hensikt å fremstille henne: En kvinne uten sosiale antenner (Graatrud, Ingebretsen, & Eriksen, 2013). Skuespiller Sofia Hellin tolker at Saga Norén har Aspergers syndrom (Braset, 2015). Da Hellin skulle forberede seg til

rollen, leste hun mye om Asperger og studerte filmklipp. Hun prøvde også ut sosial blokkering i praksis:

Når man ikke gir folk noe tilbake i form av blick eller andre tegn som oppmuntrer til kommunikasjon, dør interessen hos den andre parten veldig fort. Det å la være å kommunisere, er også en måte å kommunisere på, så det tok ikke lang tid før jeg fant ut at disse menneskene har en veldig ensom livsstil. (Rostad, 2012)

I tillegg til å ha utfordringer knyttet til sosiale situasjoner, fremstår Saga Norén som en spesielt dyktig etterforsker med såkalte savante evner. Det siste er ikke hyppig forekommende hos mennesker med ASD. Ulike undersøkelser viser forskjeller i forekomst av savante evner, men det generelt aksepterte tallet er 10 % av personer med autisme, atypisk autisme og Asperger syndrom (Kaland, 2015).

Reaksjoner på fremstillinger i massemedia

Rollekarakteren Saga Norén har skapt mye engasjement. Hele 2,6 millioner skandinaver så sesongåpningen av *Broens* sesong 2 (Hansen, 2013), og det var med stor forventning man kom den andre sesongen i møte. I Norge var hele 631000 seere vitne til sesongåpningen, og avisene Dagbladet, VG og Bergens Tidende gav serien terningkast fem og seks. Serien og Saga Noren ble flittig debattert, og selv Autismeforeningen skrev i 2016 på sine nettsider at «Autisme og Asperger har vært et hett tema i det siste takket være krimserien *Broen*» (Akershus fylkeslag, 2016).

Selv om serieskaperne ikke eksplisitt har gitt Saga Norén diagnosen ASD, blir karakteren oppfattet slik. Dette skaper mye oppmerksomhet av ulike valør, og debatten gikk blant annet i riksavisene Dagbladet og VG. Den norske forfatteren Gro Dahle, som selv er diagnostisert med Aspergers syndrom, var en av stemmene som engasjerte seg tidlig i debatten. Høsten 2013 uttalte hun at hun opplevde Saga Noréns representasjon av ASD som klisjeaktig og foreldet: «Jeg kjenner meg ikke igjen i det hele tatt. Den karikerte måten karakteren Saga Norén fremstilles på i *Broen* er for meg lite troverdig. Den spiller på seiglivede myter om Aspergers syndrom som for lengst er foreldet, sier Dahle» (Hovland & Pettersen, 2013).

Gro Dahle var ikke alene om dette synet. Leder i Autismeforeningen i Norge, Anette Drangsholt uttalte i 2015 at hun opplevde Saga Norén som kald og følelsesløs, og var redd for at mennesker med autisme kunne føle seg støtt av Saga Norén (Braset, 2015). SVT kritiker Fredrik Sahlin mente at Saga Norén kan fremstå som lite troverdig og empatiløs, og det kan være vanskelig å ta henne på alvor (Graatrud, Ingebretsen, & Eriksen, 2013). Spesielt i løpet av sesong 2 var det kritiske røster mot fremstillingen av Saga Norén. Manusforfatter Hans Rosenfeldt svarte på kritikken, og sa at det var feil å fremstille Saga Norén i en så karikert versjon som hun ble i den andre sesongen: «Jeg angrer på at vi lagde scenene som var rene humorscener. Saga er en karakter som det er takknemlig å lage humor av, men det bør skje i sammenheng med jobben eller hennes forhold til Martin» (Graatrud, Ingebretsen, & Eriksen, 2013). Serieskaperne lyttet til kritikken som kom frem, og unngikk rene komiscener med Saga Norén i påfølgende sesong.

Imidlertid er det andre aktører som finner støtte og styrke i karakteren Saga Norén. En av de som tok til orde, var bloggeren Tina Marie Kjenner fra Sarpsborg. I 2015 stod hun frem i det riksdekkende kjendisbladet *Se og Hør*. Der uttalte hun at hun kjente seg igjen i Saga Norén. «...jeg synes Saga ufarliggjør Asperger. Hun gir oss med den samme diagnosen et ansikt. Jeg synes nok at hun enkelte ganger overdriver litt, men det er veldig bra at folk blir bevisste på oss med Asperger» (Nilsen, 2015). Kjenner legger til at hun synes det er positivt at Saga fremstår som en dyktig politikvinne da dette viser at også mennesker med syndromer kan nå langt i yrkeslivet. Kjenner sine uttalelser om at Saga Norén bidrar til å bygge ned fordommer blir også støttet av den svenske Aspergerforeningen (Rostad, 2012).

Broen

TV-serien *Broen* består av 38 episoder fordelt over fire sesonger. Serien har blitt produsert og filmatisert i tidsrommet 2011 – 2018, og det er Hans Rosenfeldt som er seriens skaper. *Broen* er en samproduksjon mellom de svenske og danske allmennkringkastingene SVT og DR. Hovedrolleinnehaverne i de to første sesongene er Sofia Helin og Kim Bodnia som spiller henholdsvis den svenske politietterforskeren Saga Norén og hennes danske makker Martin Rhode. *Broen* er en kriminalserie som omfatter både politiet i Malmø og København, og sentralt står

broen som krysser Øresund, havområdet mellom Sverige og Danmark, derav også tittelnavnet på serien. Serien har hatt høye seertall i alle de nordiske landene, og den har også medført en rekke omtaler i media.

Denne oppgaven tar utgangspunkt i sesong 2 av TV-serien *Broen*. I denne sesongen er det miljøkriminalitet som er det overordnede tema i serien. Dette avdekkes da en gruppe ungdommer blir funnet fastbundet i en båt som kolliderer i Øresundsbroen. De som står bak denne handlingen er en gruppe miljøterrorister som ønsker å sette fokus på klima, miljø og urettferdighet i verden, og for å kaste ytterligere lys over sitt mål, gjennomfører gruppen flere drap både i Danmark og Sverige. Dermed er det duket for et bilateralt samarbeid mellom politiet i Malmø og København. Den svenske etterforskeren, Saga Norén, arbeider sammen med den danske etterforskeren Martin Rohde, slik som i sesong 1. Av øvrige karakterer som man møter i serien nevnes politisjefene i henholdsvis Malmø og København, Hans Petterson og Lillian Larsen og Sagas kollegaer i Malmø, Rasmus, Pernille og John.

Karakteren Saga Norén

Hvem er så karakteren Saga Norén? Førsteamanuensis i film- og medievitenskap ved Høgskolen i Lillehammer, Audun Engelstad, skriver følgende om filmkarakterer:

På film oppfatter vi karakterer som regel nokså umiddelbart. De har et utseende, en kropp og en måte å te seg på. Vi vet ikke nødvendigvis hvem de er, hva de gjør eller hva slags holdninger de besitter. Men likevel, hvordan de er kledd, omgivelsene de befinner seg i, talemåte (og hva de sier) og ansiktsuttrykk er med på å etablere et inntrykk om hva slags person vi har med å gjøre. (Engelstad, 2015, s. 59)

Saga Norén jobber som politietterforsker i Malmø. Hun var den beste i sitt kull på politihøgskolen, og har en høy oppklaringsprosent av sakene sine. Hun kjører en Porsche kabriolet 1977 modell, en veddemålspremie hun vant av en medstudent da premien skulle gå til den politistudenten som fikk best resultat på avgangseksamen. En ytre beskrivelse av henne kan fortelle at hun er en dame i 30 årene av middels

kroppbygging, hun har langt, lyst hår og bruker lite sminke. Hun går kledd i brune skinnbukser, brun skinnjakke, t-shirt og en beige ullfrakk. Når det gjelder hennes nonverbale uttrykksform har hun ofte et mimikkløst ansikt og en monoton stemme, og hun er svært kategorisk og målrettet i sin kommunikasjon. Sagas far og søster er døde, moren får seeren møte i sesong tre. Hun bor alene i en leilighet i Malmø.

På det indre plan ser vi at Saga Norén har vansker med relasjoner til andre, og hun har ingen nære venner. Imidlertid er det to personer som hun får tettere tilknytning til, politisjef Hans Petterson og den danske kollegaen Martin Rhode. Hans Petterson fungerer som en farsfigur for Saga Norén. Hans anerkjennelse av henne er fundamental for de øvrige kollegaenes aksept og respekt for henne. Samtidig er han Sagas trygghet, med ham kan hun også være sårbar. Om forholdet mellom Saga og Martin sier skuespiller Sofia Helin: «Vi er som en motor for hverandre. Sagas møte med Martin er avgjørende for at hun våger å prøve ut nye ting. I ham finner hun en som aksepterer henne, mens hun på sin side hjelper Martin ved ikke å være så medlidende» (Adresseavisen, 2013). I løpet av andre sesong får Saga en kjæreste for første gang, og han flytter etter hvert inn i hennes leilighet for en periode.

Det er ikke uttalt i serien at Saga Norén har ASD. Serieskaper Hans Rosenfeldt uttalte at hensikten var å skape en karakter uten sosiale antenner (Graatrud, Ingebretsen, & Eriksen, 2013). Imidlertid har mange oppfattet at Saga Norén har ASD, og Sofia Helin sier «I researchfasen leste jeg mye om temaet [Asperger] og tittet på klipp på nettet. Etter hvert prøvde jeg å spille det ut blant folk på gata, og det var veldig spesielt» (Rostad, 2012). Med utgangspunkt i overnevnte, og forskning knyttet til portrettering av karakterer med ASD i massemedia redegjort for i kapittel 3, legger denne oppgaven til grunn at Saga Norén har utfordringer knyttet til ASD.

Jeg har valgt å avgrense oppgaven til å omhandle sesong 2. Etter suksessen med sesong 1, var Saga Norén blitt en karakter mange hadde kjennskap til. Seerne hadde etablert en relasjon til henne, og forventningene var derfor basert på forrige sesong. Dette utgjør et etablert premiss for sesong 2, slik at oppgaven ikke blir forstyrret av ulike oppfatninger over lesten «Er det noe spesielt med Saga Norén, eller ikke?»

Videre synes jeg personlig at samspillet mellom Saga Norén og Martin Rohde bidrar til å synliggjøre karaktertrekkene til førstnevnte, samtidig som Rohde setter ord på uttalte antagelser og oppfatninger som bidrar til å øke innsikten av Saga Norén. Det kunne naturligvis vært interessant å se på serien i sin helhet. Imidlertid er ikke serien som sådan det primære i denne oppgaven, den er derimot datagrunnlaget for en kritisk diskursanalyse, slik at jeg har funnet det hensiktsmessig å avgrense datamaterialet til sesong 2.

Etiske refleksjoner

En kritisk diskursanalyse tar som regel utgangspunkt i allerede eksisterende datamateriale, slik at det er ikke så ofte at en kritisk diskursanalyse er basert på metoder som intervju, observasjon, deltakelse eller spørreskjemaer. Det at materialet allerede foreligger, betyr ikke at forskeren ikke skal se på materialet gjennom etiske briller. Når man går inn i forskerrollen, påtar man seg et stort ansvar, både faglig, etisk og samfunnsmessig. Spesialpedagogikk er et fag som omhandler mennesker «som av ulike grunner møter – eller i betydelig risiko for å møte – funksjonshemmende vansker og barrierer i sin utvikling, læring og livsutfoldelse» (Tangen, 2012, s. 17). Det er med andre ord mennesker som i utgangspunktet kan være mer sårbare enn andre i samfunnet, og dermed også mer utsatt for krenkelser av ulik art. Som både forsker og medmenneske påhviler det derfor et ekstra ansvar for å unngå å tilføre denne gruppen tilleggsbelastninger.

Jeg som forsker forsøker å gå objektivt inn i materialet for denne oppgaven. Da jeg ikke hadde sett *Broen* selv før jeg startet med denne oppgaven, er utgangspunktet mitt objektivt og nøytralt. Imidlertid kan man ikke legge til grunn at et menneske skal være fullstendig uhildet. Vi er alle bærere av våre forhistorier, både på det faglige og personlige plan. Dette er erfaringer som vi både bevisst og ubevisst kan være preget av, og som er med oss i møte med både tekster, mennesker og forskningsarbeidet. Nøytralitet og objektivitet kan i forskning bli sett på som honnørord. Imidlertid kan det være vel så konstruktivt å være åpen om sin bevissthet rundt faktorer som påvirker forskeren. Dette kan naturligvis være ulike elementer hos de ulike forskerne, men et tilbakevendende kritisk blick på sin egen rolle og eget ståsted anser jeg for å være vesentlig for det etiske ståstedet til forskeren.

Hva er det så man ønsker med sin forskning? Tilnærmer man seg materialet med personlige, faglige eller andre mål for øyet? Er målet uavklart, flerfoldig eller endres det i løpet av prosessen? Benytter forskeren seg av materiale, metode og teori som forskeren har et (u)bevisst forhold til? «Målet med kritisk samfunnsforskning er å forstå bedre hvordan samfunnet fungerer – hvordan det produserer både fordelaktige og uønskede effekter – samtidig som en forsøker å foreslå hvordan de uheldige effektene kan elimineres» (Skrede, 2017, s. 39). Skrede henviser her til Faircloughs manifest for målet for kritisk diskursanalyse. Her er målet klart uttalt. Foruten en avklaring på hvordan samfunnet virker, ligger det også verdiladninger i ordene «fordelaktige og uønskede» og «elimineres». Forskerens ståsted kan være utslagsgivende for hva man legger i disse begrepene. Det er også verd å merke seg ordet «manifest». Begrepet har en politisk klang, når Fairclough utvider målet for kritisk diskursanalyse til manifest, beveger han seg utover faglige avgrensinger og over i politiske spørsmål. Dermed blir forskerens bevissthet rundt eget verdigrunnlag, ståsted og overbevisning essensielt.

Seien *Broen* og karakteren Saga Norén er fiktiver. Dette legitimerer allikevel ikke et etisk fravær. Med over en halv million seere kun i Norge kan serien være med på å forme seernes oppfatning på mange plan, og oppgaven har derfor diskutert både makt og ideologi. Dette er også gjeldende da jeg valgte å ta for meg dette materialet inn i en kritisk diskursanalyse. Bevissthet og refleksjon knyttet både til ordvalg, utvalg og tilnærming må hele tiden være en aktiv prosess. Ikke bare er dette viktig for forskerrollen generelt, men nettopp fordi Saga Norén portretteres med ASD og potensielt sett derfor kan kobles til en sårbar gruppe, er denne erkjennelsen essensiell.

Oppgaven dreier seg ikke kun om fiktive karakterer, den henviser også til ulike fagpersoner, journalister, organisasjoner og privatpersoner. Alle har selv valgt å uttale seg i offentligheten i forbindelse med *Broen* og Saga Norén. Imidlertid kan konteksten jeg har benyttet disse tekstene i være en annen enn i den de har blitt gitt. Jeg blir som forsker og forfatter et talerør for andre, og jeg har derfor tilstrebet meg på å omtale og bruke materialet på en respektfull og ærbødig måte.

Når man som forsker griper fatt i ulike tekster, teorier og målsetninger, har man som skribent tildelt seg selv definisjonsmakten. I språkets ånd er «skribent» og

«definisjonsmakten» mektige ord. Ikke bare setter man premissene for arbeidet, men i skriftlig form blir det også foreviget. Hvordan tidsånden og samfunnet vil se på dette arbeidet i ettertid vites naturligvis ikke, men man må tilstrebe at det fremstår som etisk bærekraftig også for fremtidige lesere.

Kapittel 5. Analyse

Med utgangspunkt i Norman Faircloughs tredelte modell, skal jeg i det følgende redegjøre for hvordan man kan se *Broen* i et kritisk diskursanalytisk perspektiv. Dette skal jeg gjøre gjennom å analysere utdrag fra *Broen* på de ulike nivåene i nevnte modell. På det første nivået, sosiale begivenheter, søker jeg å besvare hvilke sosiale implikasjoner språket kan ha for Saga Norén i dialog med andre mennesker. For å gjøre dette skal jeg benytte tekstteori som er redegjort for i kapittel 4. Jeg har valgt ut en scene til hver av Hallidays språklige metafunksjoner for å synliggjøre fremgangsmåten, og jeg har valgt å følge utdraget kronologisk. Imidlertid utelukker ikke dette at man kan studere alle scenene i lys av metafunksjonene samlet sett.

På det andre nivået skal jeg undersøke hvilke diskurser som aktiveres og hvilke interesser som fremmes gjennom sosial praksis. Her kommer jeg til å bruke teori knyttet til begrepene som omfatter Faircloughs nivå to i modellen. Det tredje nivået i Faircloughs analysemodell vil dreie seg om hvilken makt som kan ligge bak produksjonen av *Broen* og hvilke ideologier som kan ligge bak medisinske diagnoser. I tillegg til Fairclough, vil også teori fra Gripsrud her være sentralt.

Sosiale begivenheter

Faircloughs første nivå innebærer å studere selve teksten. Jeg skal i det følgende ta utgangspunkt i tre scener som finner sted i løpet av de første 15 minuttene av episode 1, for deretter å besvare «Hvilke sosiale implikasjoner kan språket ha for karakteren Saga Norén i dialog med andre mennesker?»

Scene 1: *Minutt 08.47:*

I forbindelse med båt kollisjonen inn i Øresundsbroen, gjennomfører Saga Norén et avhør av personellet i sikkerhetskontrollen. Saga står oppreist med yttertøyet på, hun fremstår som mimikkløs gjennom hele dialogen, og det er ingen variasjon i stemmen. Det er to sikkerhetskontrollanter tilstede, en dame og en mann. De sitter foran dataskjermer som viser båtens rute på et sjøkart. Dialogen foregår slik:

Saga: Hvor var de da du snakket med dem? (*Blikket er rettet mot damen.*)

Kvinnelig kontrollør: Her oppe. Sørlig kurs. (*Damen viser på dataskjermen hvor båten oppholdt seg*). Kom fra Halmstad. De forlot skipet etter Kullen.

Saga: Så noe sted mellom der og Halmstad forlot de skipet.

Mannlig kontrollør: Sikkert i en mindre båt. De sees ikke på skjermen.

Saga: Så dere kan ikke hjelpe oss. (*Saga ser direkte på begge kontrollørene etter tur. Damen åpner munnen for å si noe, men lukker den igjen.*)

Saga: Takk. (*Hun snur seg mot døren og forlater sikkerhetskontrollen.*)

Kilde: (Arnfred, Hansson, & Winfred, 2013)

I det følgende legger jeg Hallidays interpersonlige funksjon til grunn når jeg skal studere teksten. Når det kommer til verbalteksten, benytter Saga seg av tiltaleformen **du**. Dette fører til at hun etablerer en direkte kontakt med kontrolløren. Deretter bruker hun pronomenet **dere**, noe som bidrar til å skape avstand mellom Saga og kontrollørene. Selv om både Saga og sikkerhetskontrollantene har samme mål for øyet, nemlig å lokalisere båten, så fører tiltaleformene til konfrontasjon istedenfor fellesskap. Med tanke på modalitet, benytter Saga seg av epistemisk modalitet i sin verbalkommunikasjon da hun søker å avdekke sikker viten om hva kontrollørene har observert. Den epistemiske modaliteten er ofte svært tydelig til stede i Sagas

verbalkommunikasjon, noe som bidrar til at hun kan fremstå som sikker og kompromissløs.

Når det gjelder roller, besøker Saga sikkerhetskontrollen som etterforsker. Selv om både Saga og kontrollørene jobber innenfor samme sektor, er det allikevel et asymmetrisk maktforhold mellom sistnevnte og Saga, hvor Saga er den som i denne sammenheng har mest makt. Relasjonen blir dermed ikke likeverdig, men får et anslag av asymmetri. Man kan også oppleve Saga som noe uhøflig da hun ikke avslutter samtalen etter gjeldende konvensjoner. Dette kan bidra til at relasjonen mellom henne og kontrollørene ikke opprettholdes, men heller avsluttes.

På det visuelle planet kan man legge merke til flere momenter. Det første er at Saga forblir stående gjennom hele scenen, mens kontrollørene sitter. Synsvinkelen forsterker dermed det asymmetriske maktforholdet beskrevet ovenfor. Når det gjelder den nærhet og distanse man som seer har til bildet, benyttes det et nært utsnitt, da seeren kun ser øvre halvdel av kroppene til Saga og kontrollørene. Et nært eller ultranært utsnitt kan brukes til å skape et inntrykk av en nær relasjon til karakterene. Innledningsvis hevder oppgaven at Saga Norén traff en nerve i befolkningen. Overnevnte scene er et av mange eksempler på nære og ultranære utsnitt av Saga, noe som kan være medvirkende årsak til nærheten man som seer kan få til Saga.

Scene 2: Minutt 09.52

Etter at Saga har avsluttet avhøret i sikkerhetskontrollen, kjører hun tilbake til politistasjonen. Hun går inn på stasjonen, og møter sin sjef, Hans Petterson.

Hans Petterson går etter Saga i korridoren og sier:

Hans: Hva med den båten?

Saga: Skipet

Saga og Hans fortsetter å gå sammen i korridoren og kameravinkelen endres slik at vi ser begge forfra.

Saga (*Enstonig stemme og uttrykksløst ansikt*): Hvis det er lenger enn 12 meter og bredere enn 4, er det et skip.

Kilde: (Arnfred, Hansson, & Winfred, 2013)

Med utgangspunkt i Hallidays ideasjonelle funksjon (Skovholt & Veum, 2014), er det sentralt hvilke ord og begreper som blir brukt til å representere virkeligheten. Saga viser i overnevnte scene at hun er opptatt av å kategorisere virkeligheten, og disputten mellom henne og Hans uttrykker at rett ord på rett begrep er viktig for Saga. Scenen finner sted på en politistasjon, og for å bruke Kress og van Leeuwens begrep om den kontekstuelle fremstillingen (Skovolt & Veum, 2014), fremstår denne i noe som kan oppfattes som et naturlig miljø, noe som kan forsterke oppfattelsen av virkelighet.

Overnevnte eksempel er forholdsvis lite, men det viser at Saga Norén kan fremstå som rigid, lite fleksibel og mer opptatt av bokstavelige definisjoner enn kutymene tilsier. Hvis man løfter frem denne isolerte scenen frem, kan den fungerer som en allusjon på karakteren Saga Norén: Hennes behov for kategorisering og bokstavelig tolkning av ord blir et bilde på hvordan «virkeligheten for hver og en er erfaringsbasert...og henger nært sammen med hvilke ord, begreper og kategorier som blir brukt til å beskrive denne» (Skovholt & Veum, 2014, s. 59).

Scene 3: Minutt 12:55 - 14:55

Saga kjører til København for å samarbeide med Martin Rhode om de danske personene som har blitt borte fra båtforliset. Vi følger dialogen fra hun ankommer politistasjonen til hun treffer Martin.

Saga: Jeg søker Martin Rhode.

Politibetjent i ekspedisjonene: Sjefen hans kommer der.

Politisjef Lillian Larsen: Saga! Det er lenge siden. *(Hun smiler med både øyne og munn.)*

Saga: Ja, det er 13 måneder.

(Lillian går mot Saga og skal gi henne en klem. Saga trykker armene inn mot siden og trekker hodet bakover. Lillian stryker Saga på over armene før hun avbryter omfavnelsen.)

Lillian: Hyggelig å se deg igjen.

Saga: Jeg ville snakke med Martin

Lillian: Ja, det hører jeg. Bli med meg.

Saga og Lillian går sammen inn på politistasjonen

Lillian: Når så du Martin sist?

Saga: I August [Martin sin sønn] sin begravelse.

Lillian: Ikke etter det?

Saga: Nei

Lillian: Hva vil du ham nå?

Saga: Et skip har grunnstøtt. Fem personer er savnet og to av dem er danske. De kan ha blitt meldt savnet,

Lillian: Hva angår det Martin?

Saga: De er trolig blitt kidnappet. Jeg vil gjerne se rapportene. Om de fins.

Larsen: Jeg kan finne en annen til deg.

Saga: Hvorfor ikke Martin?

Larsen: Han har andre oppgaver

Saga: Hvilke oppgaver?

Larsen: Han koordinerer vår innsats i forbindelse med EU -toppmøtet.

Saga: Sitter ikke de her?

Lillian: De sitter her i huset, men...Saga. *(De stopper opp, snur seg mot hverandre, og Lillian legger hånden på Sagas arm et sekund.)*

Lillian: Det har tatt tid for Martin å komme hit. Jeg vet ikke hvordan han vil reagerer på å treffe deg.

Saga: Jeg har gått igjennom saken. Jeg kunne ha handlet annerledes, men resultatet hadde likevel med 100 % sikkerhet blitt det samme. *(Lillian ser ned et par sekunder, før hun igjen møter Sagas blikk.)*

Lillian: Ingen anklager deg. Ikke Martin,

Saga: Hvorfor får jeg ikke treffe ham? *(Saga tar et skritt mot Lillian, som åpner munnen, men svarer ikke. De fortsetter å gå, og kommer inn i bygningen.)*

Larsen: Han sitter der borte. Den døren. *(Lillian peker og blir stående igjen mens Saga går inn på Martins avdeling.)*

I slutten av sesong 1 blir Martin Rhodes sønn drept, og det har gått 13 måneder mellom sesong 1 og 2. Saga og Martin har i denne perioden ikke hatt noen kontakt. På grunn av kollisjonen i Øresundsbroen er det igjen duket for et samarbeid mellom dem. Da de møtes igjen på Martins Rhodes arbeidsplass etter et drøyt år, foregår dialogen slik:

Martin sitter ved et skrivebord. Han reiser seg og får øye på Saga, Saga ser på ham uttrykksløst, før hun beveger leppene og smiler med lukket munn. Martin smiler bredt og de går mot hverandre. Hverken Martin eller Saga gjør tegn til fysisk kontakt.

Martin: Det var lenge siden.

Saga: Ja, ett år og en måned. *(Ansiktet er uttrykksløst og stemmen monoton.)* Saga og Martin ser på hverandre.

Martin: Ja. *(Ler)* Skal vi gå ut? Fint å se deg.

Kilde: (Arnfred, Hansson, & Winfred, 2013).

Hallidays siste metafunksjon i SFL omhandler den tekstuelle funksjonen. På det verbalspråklige planet skal derfor datamaterialet fra scene 3 undersøke struktur og den tidsmessige (temporale) organiseringen av teksten. Når det gjelder struktur, er overnevnte scene et utklipp fra episode 1, som igjen er en del av en sesong på totalt 10 episoder. Man kan si at sesong 2 representerer det globale nivået i teksten, mens den aktuelle scenen representerer lokal struktur. De fleste tekster, uavhengig av nivå, er konstruert over lesten innledning, hoveddel og avslutning. Overnevnte scene ivaretar innledningen gjennom faste fraser som «Det er lenge siden» og «Hyggelig å se deg igjen», mens avslutningsmarkøren blir representert ved «Skal vi gå ut?» Selve hoveddelen består av problemet at Lillian ikke vil at Saga skal treffe Martin av frykt for at Saga skal forsinke hans rehabiliteringsprosess etter sønnens død, og løsningen som innebærer at Martin uttrykker stor glede over å se Saga igjen. Når det gjelder den tidsmessige organiseringen, foregår denne i kronologisk rekkefølge gjennom ord som «når, etter, nå» og tidsmarkøren «ett år og en måned».

Det semiotiske rommet definerer Skovholt og Veum som «korleis ulike tekstelement er organiserte, romleg og visuelt» (Skovholt & Veum, 2014 s. 125). Det semiotiske

rommet i denne forbindelse vil derfor være den avgrensningen TV-serien som tekst skaper, noe som gjør at denne fungerer som en selvstendig enhet, og som mottakeren tolker som en sammenhengende tekst. Med levende bilder som datagrunnlag blir derfor forholdene mellom verbalteksten og bildet vesentlig. For eksempel fikk Saga og Martin et nært kollegialt forhold gjennom sesong 1, og de delte også sjelsettende opplevelser sammen. Martin viser respekt for Sagas væremåte. Sammen med andre kan han fremstå som en som bruker mye fysisk kontakt, som for eksempel gjennom å gi en klem eller stryke noen over armen, men han vet at Saga unngår kroppskontakt og viser også med kroppsspråket at han ikke tar initiativ til dette. Verbalteksten er kort: «Det var lenge siden», hvorpå Saga svarer Martin «Ett år og en måned». Blikkontakten og kroppspråket forsterker verbalspråket, slik at relasjonen mellom disse elementene utdypes og fremhever hverandre.

Oppsummering av sosiale begivenheter

Delproblemstillingen knyttet til sosiale begivenheter er «Hvilke sosiale implikasjoner kan språket ha for karakteren Saga Norén i dialog med andre mennesker?» Med utgangspunkt i Hallidays SFL som Fairclough bygger sitt første nivå på, ser man at kategorisering, valg av modaliteter, tiltaleformer, rolle og høflighetsmarkører fører til utfordringer i Saga Noréns kommunikasjon med andre mennesker. De visuelle markørene er med på å understreke dette, de ulike elementene forsterker hverandre og synliggjør overnevnte utfordringer både gjennom det bildeutsnitt, synsvinkel, den kontekstuelle fremstillingen og det semiotiske rommet.

Overnevnte elementer bidrar til at man kan studere språket i ulike bestanddeler, og det avdekkes da at Saga Norén kan ha utfordringer knyttet til sosialt samspill med andre mennesker. I scenen fra sikkerhetskontrollen er Saga i kommunikasjon med mennesker hun ikke har truffet tidligere, mens i de to siste scenene er Saga i samtaler med mennesker som både kjenner og anerkjenner henne. De sosiale implikasjonene ser i utvalgte scener ut til å ha mindre konsekvenser for Saga når hun er i samhandling med kjente som aksepterer og respekterer henne, da disse ikke lar Sagas utfordringer forstyrre eller ødelegge kommunikasjonene. Ukjente mennesker kan reagere med undring eller negativitet, noe som kan bidra til at de sosiale interaksjonene blir

forstyrret og får et ukjent eller uønsket utfall, noe som kan medføre sosiale implikasjoner i ulik grad.

Sosial praksis

Fairclough forklarer sosial praksis, det andre nivået i sin modell, som en måte å kontrollere og velge ut strukturelle muligheter (Grue, 2018, s. 33). På det semiotiske plan består sosial praksis av genre, diskurs og stil. Imidlertid er det verdt å merke seg at sosial praksis ikke kun dreier seg om språk, sosial praksis omhandler også språkbrukerne. For å tydeliggjøre hensikten med analyse av sosial praksis, repeterer jeg her underproblemstillingen «Hvilke diskurser aktiveres og utfordres, og hvilke interesser fremmes gjennom sosial praksis?»

Genre

Fairclough deler det andre nivået i sin analyse inn i genre, diskurs og stiler. **En genre** har tidligere i oppgaven blitt definert som en semiotisk måte å kommunisere på, og van Leeuwens utdyper dette ved at en genre kan kjennes igjen ved at teksten innehar typiske, karaktereristiske tegn (Skrede, 2017). *Broen* er en TV-serie innenfor kategorien krim. En TV-serie består av flere episoder, enten frittstående eller sammenhengende. For *Broens* del er hver sesong avsluttende med tanke på løsningen av krimgåten. Rolleinnhavernes personlige utfordringer blir imidlertid tatt med videre i påfølgende sesong.

TV-serier fyller en stor del av hverdagen vår når det kommer til rekreasjon og underholdning. Dette innebærer også at TV-serier når ut til et stort publikum. Sesongåpningen av sesong 2 av *Broen* ble sett av 631 000 mennesker i Norge (Hansen, 2013), noe som gir et stort nedslagsfelt. Foruten at TV-serien når et stort publikum, fører det også til at det vi ser kan være meningsdannende. Den bevisste seer vet at genren TV-krim er en fiksjon, både handlingen og personene er oppdiktet. Men til tross for dette, fremstår *Broen* som ekte på mange plan. Det geografiske området strekker seg fra Malmø via Øresundbroen til København. Dette er sentrale steder i våre naboland, og sammen med den skandinaviske utformingen av omgivelsene bidrar dette til at miljøet fremstår som ekte og gjenkjennbart.

Det er ikke alle som har satt sin fot innenfor en etterforskningsavdeling hos politiet, men den fysiske presentasjonen av kontorlandskapene er i tråd med mange offentlige byggs utforming, og er således med på å understreke det ekte. Hvis man nå tar et skritt tilbake til Kress og van Leeuwens begreper kontekstualisering og visuell koding fra forrige kapittel, ser vi at serien finner sted i et naturlig miljø hvor både stedene for handlingene og bakgrunnene blir fremstilt som sanne og troverdige. Dette bidrar til at teksten fremstår som pålitelig.

Seeren presenteres i hovedsak for tre ulike rollerepresentanter i serien:

Polititjenestemenn i ulike hierarkiske posisjoner, ofre og deres pårørende, samt den øvrige befolkningen som bistår politiet i deres arbeid. I tillegg til nevnte funksjoner i serien, fremstår karakterene generelt sett som uforfalsket, da seeren blir presentert for både faglige, sosiale og relasjonelle deler av karakterene. Alle disse typene vil i ulik grad virke gjenkjennende for seeren, som oftest som en del av den generelle befolkningen, eller som deltaker innenfor et hierarkisk system på arbeid, utdanning eller sosial omgangskrets. Dette styrker ytterligere at seeren på ulike plan kan oppleve *Broen* som ekte.

Når de fysiske rammene fremstår som ekte og troverdige, kan seeren automatisk oppleve serien som realistisk. For å sette dette i perspektiv, en animert serie har oppkonstruerte omgivelser, noe som bidrar til at seeren inntar en posisjon om at dette ikke er ekte. Når de fysiske rammene er hentet fra virkeligheten, rollekarakterene fremstår som autentiske og selve plottet fasinerer mer enn det fremmedgjør, så kan serien totalt sett fremstå som et bilde av virkeligheten. TV-serienes påvirkningskraft kan dermed sies å være stor. For denne oppgavens del er derfor genren en viktig del av kritisk diskursanalyse, da dens troverdighet og uforfalskethet bidrar til å også se på *Saga Norén* som ekte. Når alle forutsetningene fremstår som autentiske, er det heller ingen grunn til å tvile på at *Saga* heller ikke er ekte. Dermed åpner genren for at hennes representasjon av ADS også er ekte, hun blir et uttrykk for mennesker med ASD.

Diskurs

Skrede (2017) forklarer diskurser som måter å representere på, derigjennom hvordan virkeligheten blir representert. I dette ligger det en oppfattelse om at ulike forestillinger kan representere virkeligheten på ulikt vis, med andre ord kan man oppfatte det man legger til grunn som virkelighet på forskjellige måter. For å kunne kalle noe for en diskurs, må det være en representasjon som mange kan enes om. Dette er svært interessant å se på i lys av denne oppgaven. Etter første sesong av *Broen*, var ASD og Saga Norén blitt et begrep og en karakter mange hadde et forhold til. Man kan kanskje hevde at Sagas karakter fremstod som en prototype på ASD, hennes karakter representerte ASD, og hun representerte dermed en gjeldende diskurs for synet på ASD.

Forfatteren Gro Dahle, som selv er diagnostisert med Aspergers syndrom, gikk sterkt mot dette og opplevde Sagas representasjon av ASD som klisjeaktig og foreldet: «Jeg kjenner meg ikke igjen i det hele tatt. Den karikerte måten karakteren Saga Norén fremstilles på i *Broen* er for meg lite troverdig. Den spiller på seiglivede myter om Aspergers syndrom som for lengst er foreldet, sier Dahle» (Hovland & Pettersen, 2013). Disse to ulike representasjonene fremstår derfor som et godt bilde på mangfoldet i Faircloughs representasjoner av diskurs; disse kan like gjerne være basert på ekte avspeilinger som oppkonstruerte forestillinger.

Stiler og antagelse

Stiler blir definert som semiotiske **måter** å være på (Skrede, 2017, s. 36) og stiler kan komme til uttrykk gjennom språk, gester, tonefall, mimikk og kroppsspråk. Del en av analysen har studert både kroppsspråk, tonefall og mimikk i flere scener, derfor skal denne delen av analysen se nærmere på en annen **måte**, nemlig antagelser. I samfunnet har vi en rekke antagelser, det vi antar er en felles forståelse og oppfatning. Der hvor stiler kan utvide en karakters semiotiske måte, kan antagelser bidra til å redusere denne. Hva som former og utvikler disse grunnoppfatningene kan variere, men de som er i en posisjon til å utvikle eller forandre antagelsene, er i en maktposisjon (Skrede, 2017, ss. 55-56). Personer med ASD kan ha utfordringer knyttet til sosialt samspill. Av den grunn kan man ha en antagelse om at de ikke har samme følelsesregister som andre. I den forbindelse har jeg lyst til å presentere følgende scene som utspilles i episode 5 mellom 49. – 51. minutt. Scenen finner sted

på politistasjonen i Malmø, og Saga mener at kollegaen Rasmus har handlet feil i måten han har foretatt en arrestasjon på. Dialogen foregår som følger:

Saga (*går bort til Rasmus som sitter ved sitt skrivebord. Saga søker blikket til Rasmus og holder dette under hele samtalen.*): Du brøt reglene ved å opptre som politi i et annet land uten å koordinere deg med dansk politi.

Rasmus (*sitter*): Jaha.

Saga: Saken går til intern granskning.

Rasmus: Tuller du?

Saga: Nei.

Rasmus (*ser bort*): Du burde takke meg for at jeg har ført saken nærmere sin løsning.

Saga: Det spørres om han [den mistenkte] melder seg igjen. (*Saga snur seg og går*).

Rasmus (*reiser seg*): Du kan da ikke...? Hva tenker du på? Skjerp deg. (*Da Rasmus ytrer den siste setningen er kameraet snudd mot Saga, og seeren ser hennes rake rygg forlate kontorplassen til Rasmus*). Rasmus går etter Saga som nå stanser opp ved siden av Martin.

Rasmus (*slår ut med høyre arm, virker frustrert og oppgitt*): Jeg førte han hit. Det er da noe.

Saga: Jeg kritiserer ikke resultatet, men måten du gjorde det på.

Kilde: (Arnfred, Hansson, & Winfred, 2013).

Rasmus: Når man treffer deg første gang, forstår man at noe er i veien. At det er noe feil med deg. Hvordan kan du være politi?

Saga (*beveger seg litt bakover*): Jeg er en utmerket politi.

Rasmus: Ja, følelseskalde roboter, det er det korpset trenger. (*Saga slår blikket ned. Rasmus forlater kontoret.*) Faen!

Kilde: (Arnfred, Hansson, & Winfred, 2013).

Saga virker usikker, snur flere ganger på hodet og blikket flakker. Martin ser på henne, før han går mot pauserommet.

Saga (*stemmen fremstår svakere og mer usikker, og hun henvender seg til Martin*): Er du enig med Rasmus?

Martin: Nei. Det vet du at jeg ikke er. Men jeg synes ikke at du skal anmelde ham. Han gjorde et godt stykke arbeid.

Saga: Men på feil måte.

Martin: Han skal ikke snakke slik til deg. Han må gi deg en unnskyldning.

Saga: Han er ikke den første.

Martin: Som snakker slik til deg?

Saga: Som tror at jeg ikke blir såret. (*Kameraet vendes mot Martin som svelger, det ser ut til at Sagas kommentar synker inn. Samtalen blir så avbrutt av kollega John, og scenen avsluttes.*)

Kilde: (Arnfred, Hansson, & Winfred, 2013).

Denne scenen er interessant på flere måter. For det første utfordrer Rasmus antagelsen om at Saga ikke har følelser. I og med at Sagas fremtoning ofte har en rak kroppsholdning uten unødige bevegelser, stemmen er monoton og hun søker direkte blikk-kontakt, kan dette være et kroppsspråk som kan virke utfordrende, hennes non-verbale kommunikasjon inviterer ikke til forståelse. Dette, sammen med Rasmus sin uttalelse om at noe er feil med Saga, bidrar til at samtalen får et konfronterende preg som når vendepunktet når Sagas kroppsspråk endres, hun blir tydelig usikker og utilpass, men virker ikke såret. Derfor er replikken «Som tror at jeg ikke blir såret» viktig. Gitt at Saga representerer personer med ASD, viser scenen tydelig at disse ikke er usårbare. Med Saga Norén og *Broens* popularitet, kan man si at karakteren og serien har makt til å utfordre den stereotypiske antagelsen om følelsesløshet hos personer med ASD.

En annen antagelse Saga her utfordrer, er bildet av en kollega. Man antar at kollegaer stiller opp for hverandre, både i gode og vanskelige tider. Da Saga ønsker å anmelde Rasmus for metodefeil, er det Sagas rigide tankemønster som dominerer, hun ser ikke kollegaen som medmenneske eller dyktig politiutøver, det er Martin som supplerer dette bildet. Men i motsetning til avsnittet over, er det avmakt Saga har i denne situasjonen. Her er det hennes handicap i form av rigiditet som styrer gjerningen, og hun mestrer ikke i handling å være en medmenneskelig kollega.

Oppsummering av sosial praksis

«Hvilke diskurser aktiveres og utfordres, og hvilke interesser fremmes» er delproblemstillingen knyttet til Faircloughs andre nivå, sosial praksis. Ut ifra overnevnte datamateriell ser vi at Saga Noréns representasjon av ASD viser utfordringer knyttet til sosial omgang med andre mennesker og et reaksjonsmønster preget av rigiditet. Utfordringer knyttet til sosial omgang og rigide reaksjonsmønstre er to av tre kjerneområder i diagnosekriteriene DSM-5, og diskurs knyttet til medisinske diagnoser blir gjennom Saga Norén aktivert. Hvilke interesser dette fremmer skal jeg utdype i delkapittelet sosial struktur, imidlertid kan det kort trekkes frem at portrettering av ASD i underholdningsgenren kan bidra til å alminneliggjøre personer med ASD, både på generell basis og som en arbeidende deltaker i samfunnet.

Når oppgaven drøfter begrepet diskurs knyttet til Saga Norén, må man i tillegg til å undersøke ASD også se på hva som oppleves som normalt og ikke. Innenfor normaldiskursen finner vi *oss* og *de andre*. Hvem som er medlemmer av de ulike grupperingene skifter alt etter diskusjonens innhold. Imidlertid åpner Saga Noréns antatte ASD for at hun hører til *de andre*. Det er interessant at en representant for en gruppe mennesker, som tidligere ble fjernet fra samfunnet jamfør Foucaults beskrivelser fra *Den store innsperringen*, nå innehar hovedrollen i en av Skandinavias mest suksessrike TV-serier. Normalitetsdiskursen blir dermed utfordret når de bortsatte settes inn i rollen som samfunnets vokter. Og det endog som den beste politistudenten i sitt kull og en svært suksessfull etterforsker med høy oppklaringsprosent. Inkluderingsstanken, som juridisk sett så dagens lys i Norge da spesialskoleloven ble en del av grunnskoleloven i 1975 (Askildt og Johnsen, 2012, s.

71), har ført frem – *de andre* har blitt en del av både *oss* og kommersiell underholdning.

Imidlertid kan det være legitimt å undre seg over om Saga Norén hadde tjent underholdningsindustrien like godt om hun hadde representert *de andre* gjennom en annen hudfarge, seksuell legning, fravær av savante evner eller avvikende utseende. For selv om Saga Norén representerer ASD, utfordrer hun ikke det etablerte på andre områder. Det at hun fremstår som vakker, arbeidsfør, dyktig, del av et politifelleskap og hvit gjør at normalitetsdiskursen utfordres, men kun til et visst nivå. Dette bringer oss over til begrepet hegemoni som kan defineres som «en gruppe i samfunnet [som] har politisk, kulturell, ideologisk eller økonomisk makt med tilslutning fra majoriteten» (Hellum, 2013, s. 69), altså hva som er ledende i samfunnet. Hegemoniet utvides, men det forandres ikke med Saga Norén.

For å avslutte oppsummeringen av sosial praksis, skal jeg introdusere begrepet interdiskursivitet. Akkurat som intertekstualitet refererer til andre tekster, innebærer interdiskursivitet at teksten ser til andre diskurser enn der den opprinnelig hører hjemme (Hellum, 2013, s. 69). Både intertekstualitet og interdiskursivitet kjennetegner vårt moderne samfunn som stadig er i utvikling, og hvor tradisjonelle normer og kategorier oppløses og endres. Skrede plasserer interdiskursivitet på Faircloughs midterste nivå, sosial praksis (Skrede, 2017, s. 52), og for å finne interdiskursivitet, må man søke etter abstrakte referanser fra andre områder. *Broen*, som i sin genre hører til TV-serie og krim, destabiliserer forventningene man har til sjangeren når man trekker ASD inn i portretteringen av hovedrolleinnhaveren. Imidlertid kan funksjonen av interdiskursivitet være at diskurser, og derigjennom sosial praksis, utvikles og endres, noe Saga Norén og *Broen* har bidratt til.

Sosial struktur

Faircloughs tredje nivå i modellen til kritisk diskursanalyse omhandler makt og ideologi. Skrede definerer sosial struktur som «rimelig stabile strukturelle mønstre som påvirker våre liv til daglig» (Skrede, 2017, s. 33), og Fairclough er opptatt av de sosiale samfunnsmessige strukturer på et makroplan, som for eksempel ulike økonomiske systemer, og maktforhold. Delproblemstillingen som søkes å besvares

her er «Hvilken makt kan ligge bak produksjonen av *Broen* og hvilke ideologier kan ligge bak medisinske diagnoser?»

Maktrepresentasjoner

Sesong 2 av TV-serien *Broen* er en samproduksjon mellom tv-stasjonene SVT og DR, og ble distribuert gjennom de lisensfinansierte allmennkringkastingene SVT, DR og NRK i Skandinavia. Gripsrud (2015) sier at en allmennkringkaster baserer sine økonomiske inntjeninger på offentlig støtte og lisenspenger i større grad enn reklamefinansierte kanaler. De skal med andre ord oppleves som uavhengig, både fra kommersielle og politiske aktører. Videre skal disse kanalene være tilgjengelig for hele landets befolkning, uavhengig av geografisk bosted i landet. En allmennkringkaster skal sørve hele landets befolkning uavhengig geografisk bopel, og fremstå som lojal mot landets nasjonale kultur, identitet og språk. En allmennkringkaster har til oppgave i tillegg til å underholde, også å informere og opplyse. TV-stasjonene som sammen står bak produksjonen og distribusjonen av *Broen*, er alle etablerte institusjoner i henholdsvis Norge, Sverige og Danmark. De ble alle opprettet i løpet av 1950 og 60 tallet i sine respektive land, og har i så måte vært «rimelig stabile» samfunnsinstitusjoner som «påvirker våre liv i det daglige» gjennom flere generasjoner.

Kritisk diskursanalyse er ifølge Grue (2018) et rammeverk som skal avdekke maktforhold i samfunnet, og ifølge Jørgensen og Phillips (1999) bidrar makt til at vi oppfatter (og derigjennom utelukker) omverdenen på bestemte måter. Fairclough sier følgende om makt og massemedia: «Mass-media discourse is interesting because the nature of the power relations enacted in is often not clear, and there are reasons for seeing it as involving *hidden* relations of power» (Fairclough, 2001, s. 41). Han fortsetter med at massemedia lager produkter for et massepublikum som avsender ikke kjenner, og det er et absolutt skille mellom produsent og konsument.

SVT, DR og NRK er, i lys av å være en statseid allmennkringkaster, mottaker av betydelige offentlige midler og har et landsomfattende geografisk nedslagsfelt. Samlet fører disse momentene til at kanalene innehar mye økonomisk makt og tilgang til hele landets befolkning. Gjennom å være en statseid kanal i et land tuftet på demokratiske

prinsipper, innehar kanalene også en betydelig posisjon når det kommer til troverdighet, tillit og anseelse. Dette er imidlertid maktkonstellasjoner som ikke er åpenbare når det gjelder underholdningsserier som for eksempel *Broen* sett i lys av Faircloughs «hidden relations of power». I de neste avsnittene tilstreber oppgaven seg i å reflektere rundt disse forholdene.

Overnevnte avsnitt søker å grunngi den sentrale posisjonen NRK, SVT og DR har. Deres mandat er ikke bare å underholde, de skal også spre både opplysning og informasjon. Med utgangspunkt i nivå én til Faircloughs tekstanalyse, viste oppgaven at *Broen* fremstår som troverdig på mange måter, til tross for dens fiktive sjanger. Summene av alle delene gjør at *Broen*, produsert av SVT og DR og formidlet av NRK, SVT og DR til en tekst som kan oppleves som troverdig. Kanskje så troverdig at den fremstår som både informativ og opplysende? Saga Norén blir gjennom overnevnte en representant for ASD, og for mange den rådende diskursen for ASD.

Å tillegge produsenter, manusforfattere og skuespillere ansvaret for hvordan ASD blir representert i massemedia er naturligvis ikke meningen. Allikevel kan det være nødvendig å problematisere effekten når disse aktørene, som på hvert sitt fagfelt fremstår med høy kvalitet og kompetanse, sammen med allmennkringkastingene presenterer seerne for en troverdig representasjon av ASD. Som Nordahl-Hansen og Øien (2018) viser i sine studier, blir ASD en del av en underholdningsdiskurs. At fremstillingen av ASD kan fremstå som ensidig, lite faglig og tidvis stereotypisk er derfor et moment man bør møte med et kritisk blick.

Medisin og ideologi

Oppgaven har tidligere beskrevet den nære kontakten mellom spesialpedagogikk, medisin og diagnoser. Faget spesialpedagogikk fikk i støpeskjeen nære koblinger til medisin, og selv om spesialpedagogikk står støtt både faglig og selvstendig, kan man ikke luke vekk den medisinske tradisjonen. Som Befring (2012) uttaler: «Den tradisjonelle spesialpedagogikken har, sterkt inspirert av somatisk medisinsk diagnostikk, hatt tendens til å fokusere på mangler og feilutvikling av individet» (s. 49). Det er med andre ord nære forhold mellom somatikk, diagnostikk og

spesialpedagogikk, og jeg skal i de neste avsnittene vise forbindelsen mellom disse og deres tilknytning til ideologi.

Ideologi blir av Fairclough definert som representasjoner av verden som bidrar til å etablere og opprettholde maktrelasjoner, dominasjon og utnyttelse (Skrede, 2017, s. 22). Selv om medisin som fag er tuftet på både humanistiske og naturvitenskaplige tradisjoner, er det naturvitenskaplig vitenskapssyn som har trukket det lengste strået i denne kampen (Nylenna, 2019). Naturvitenskap har tradisjonelt hatt høy status innenfor vitenskapsteori. En vitenskap som kan bevise sine funn ved å vise til fysiske bilder, funn og tallmateriale virker overbevisende, og medisin, matematikk, fysikk, kjemi og andre tradisjonelle naturvitenskaper har vært premissleverandører for hvordan man skal definere et fag som en akademisk disiplin. Språkets form og innholdsside som naturvitenskapene bruker for å legitimere sine funn som vitenskap, har gjennom den positivistiske tradisjonen blitt overført til andre områder i samfunnet, og naturvitenskapenes dominante posisjon er i så måte enestående.

Jeg har tidligere tatt med leseren på en reise i hospitalets fremvekst. Gjennom denne utviklingen, fra religionens barmhjertighetstanke, til samfunnets behov for innesperring og deretter medisinsk behandling, kan man også bivåne hvordan medisin utvikler seg til å bli en ideologi i samfunnet. Etter opplysningstiden erstattet medisinen religionens ansvarsområde. Martinsen (1989) skriver: «Den samme makt som kirken tidligere hadde over sjelene, skulle legene nå ha over individenes kroppslige og samfunnsmessige helse» (s. 165).

Medisin har til oppgave å avdekke, behandle og lindre ulike skader og sykdommer. Medisin har dermed en stor betydning i menneskers liv, både på individnivå og samfunnsnivå. For enkeltmennesket er fravær av uhelse og smerte viktig. Denne viktigheten styrkes stadig i vårt samfunn hvor jakten på god helse, sunnhet, ytre skjønnhet og indre harmoni er stadig økende. På samfunnsplan har medisinerne mulighet til å stå for både start og avslutning av behandlinger, frihetsberøvelse og sykmeldinger. Dette er faktorer som påvirker samfunnet både økonomisk, ideologisk og verdimesig, og understreker medisinenes opprettholdelse av maktrelasjoner.

For å behandle, lindre, sykemelde eller berøve noen sin frihet er diagnoser essensielt. Det er ulike diagnosesystemer knyttet til de ulike medisinske grener, alt etter som diagnosen blir satt innenfor psykiatri, somatiske sykehus eller av fastleger. Diagnosene skiller de syke fra de friske, alt ettersom hva diagnosekriterier og samfunnet oppfatter som rådene til enhver tid. For eksempel ble homofil ansett som en sykdom i Norge frem til 1977, og i 2018 fjernet Verdens helseorganisasjon (WHO) ordet transseksualitet fra ICD-11, noe som understreker tidsåndens påvirkningskraft på diagnosesystemet. Diagnoser er ofte utløsende for ulike rettigheter og ressurser, noe som kan være avgjørende for både enkeltmennesket, organisasjoner og samfunnet.

Oppgaven har lagt til grunn at Saga Norén har ASD med støtte fra blant annet forskning og skuespilleren selv (Nordahl-Hansen, Tøndervold & Fletcher-Watson, 2017; Rostad, 2012). Dette i seg selv er interessant, da dette viser at diagnoser er beskyttet, man må oppfylle visse vitenskapelige kriterier og man må få den tildelt av en fagperson. De valører som ligger i alt dette kan også bidra til at omverden møter den diagnostiserte med en annen aksept, enn hvis symptomene ikke kunne smykkes med en diagnose. Diagnose kan legitimerer atferd som ellers ikke hadde blitt tolerert av samfunnet, og den kan dominere både den diagnostiserte og miljøet. Med andre ord kan man se hvordan medisin og diagnoser samsvarer med «Ideologies are representations of aspects of the world which contribute to establishing and maintaining relations of power, dominations and exploitation» (Fairclough, 2003, s. 218).

Oppsummering av sosial struktur

Kritisk diskursanalyse knyttet til Faircloughs tredje og siste nivå sosial struktur søker å besvare delproblemstillingen «Hvilken grad av makt kan ligge bak produksjonen av *Broen* og hvilke ideologier kan ligge bak medisinske diagnoser?» Først og fremst har *Broen* gjennom å være en populær TV-serie publisert gjennom allmennkringkastinger nådd et stort publikum. Dette bidrar til at mange kan få økt sin kunnskap om ASD. I tillegg til ren kunnskapsbank, viser serien hvordan en persons ASD-uttrykk kan påvirke kollegaer, arbeidssituasjonen og ikke minst personen selv. Dermed får seeren

en genuin mulighet til å utvikle forståelse og empati, noe som også kan ha en overføringsverdi for seeren i sin praksis.

Men gjennom økt kunnskap fører også faren for stigmatisering. Det er ikke slik at alle ASD trekk som Saga Norén har er dekkende for en hel gruppe, noe også forfatteren Gro Dahle tar til orde for. Et bilde sier mer enn tusen ord, og mediet TV har en stor tiltrekningssevne. Det er derfor ikke lett å få like stor gjennomslagskraft med alternative representasjoner av ASD når man skal konkurrere mot *Broen*.

Massemediet fører imidlertid til at det blir økt oppmerksomhet knyttet til ASD, noe det svenske Aspergerforbundet opplevde som positivt. Representasjoner i media kan bidra til ufarliggjøring og fremmedgjøring, noe som kan føre til enklere deltakelse i samfunnet og en omsetting av integrering og inkludering til praksis. Selv om dette kan ha sine ulemper på individuelt og faglig plan, bidrar publiseringen til at det kan være mindre ensomt å være en person med ASD, slik som også Kjenner gav uttrykk for.

Analysen har vist at allmennkringkastingene innehar betydelig makt både når det kommer til økonomi, nedslagsfelt og omdømme, slik at dette er et vesentlig element man må ta inn i kritisk diskursanalyse da dennes formål blant annet er å undersøke hvordan makt kommer til syne i tekster. Det er her viktig å ta høyde for at begrepet tekst også innebærer å studere tekstens «produksjon, distribusjon og konsumpsjon» (Skrede, 2017, s. 31) og at dette kan være maktfaktorer som påvirker sosiale strukturer i samfunnet.

Hva ligger det så i diagnosens makt? En diagnose kan defineres som et navn på sykdommer eller tilstander med felles kjennetegn. En diagnose er med andre ord et språklig uttrykk som kan påvirke et individs eksistens, utfoldelse og frihet og samfunnets verdigrunnlag, juridisk og politisk praksis, samt økonomi. For å trekke trådene tilbake til Faircloughs definisjon av ideologi, viser overnevnte at medisin er en representasjon (av flere) som både etablerer og opprettholder maktrelasjoner, dominasjon og utnyttelse nettopp gjennom sine språklige uttrykk.

Oppsummering av oppgavens problemstilling «I hvilken grad utfordrer TV-serien *Broen* sosiale begivenheter, praksis og struktur knyttet til ASD?»

Norman Faircloughs modell for kritisk diskursanalyse er tredelt hvor datamaterialet analyseres ut ifra sosiale begivenheter, sosial praksis og sosial struktur. Denne tredelingen er som en visuell trakt, hvor datamaterialet blir analysert fra et mikro- til et makronivå.

Analysen har vist at *Broen* har utfordret sosiale begivenheter da språket kan bidra til sosiale implikasjoner for Saga Norén når hun er i samhandling med fremmede mennesker, eller i et miljø som mangler anerkjennelse og respekt. Når det gjelder sosial praksis, fører både krimsjangeren, ulike diskurser, stiler og antagelser til at ASD blir løftet frem og debattert, og hegemoniet blir delvis utfordret. De underliggende maktstrukturene og ideologiene til allmennkringkastingene og det medisinske fagfeltet blir problematisert opp imot sosial struktur i siste del av analysen. Massemedias rolle som premissleverandør av mennesker med ASD er utfordrende, både i seg selv og på et makronivå, slik at det er nærliggende å slutte seg til at *Broen* har utfordret sosiale begivenheter, praksis og struktur knyttet til ASD.

Formålet med kritisk diskursanalyse «er at bidrage til social forandring i retning af mere lige magtforhold i kommunikationsprocesserne og i samfundet som helhed» (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 76). Samtidig kommer oppgaven uttalelsen til Sofia Hellin i hu: «... det tok ikke lang tid før jeg innså at disse menneskene har en veldig ensom livsstil» (Rostad, 2012). Et arbeid tuftet på kriterier, teorier og analyser er både utfordrende og spennende. Imidlertid ønsker jeg at Hellins uttalelse skal avslutte analysekapittelet som en påminnelse om at bak tallmateriale og fremmedord befinner det seg ekte mennesker som lever sine liv, både individuelt og som en del av samfunnet.

Kapittel 6. Avsluttende kommentar

Vårt postmoderne liv består av mange komponenter som delvis er isolerte fra hverandre. Omverdenen er i rask omstilling, og hva som er gjeldende konvensjoner og talerør for det etablerte kan endres fra en dag til en annen. Kritisk diskursanalyse sikter mot «at stille sig på de undertrykte sociale gruppers side. Kritikken skal avsløre den rolle, som diskursiv praksis spiller i opretholdelsen af ulige magtforhold» (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 76).

Mitt mål med denne oppgaven har vært å undersøke «I hvilken utfordrer TV -serien *Broen* sosiale begivenheter, praksis og strukturer knyttet til ASD». Samlet sett besvarer forskningsspørsmålene problemstillingen, men jeg har allikevel lyst til å komme med noen avsluttende kommentarer.

I en historisk kontekst synes jeg det er interessant og givende å se at marginaliserte grupper har gått fra å være sperret inne til å innta en ledende rolle i en suksessfull underholdningsindustri. Denne oppgaven viser at Saga Norén og *Broen*, til tross for at de representerer fiktiver i massemedia, har vært medvirkende til en hegemonisk endring. Inkludering og mangfold er handlinger som storsamfunnet ønsker skal gjenspeiles i praksis. Imidlertid har dette også en menneskelig kostnad, og *Broen* kan i så måte være med på å avdekke denne.

Makt og ideologi er konstellasjoner som preger samfunnet, både synlig og skjult. Den konkrete replikken «det er noe feil med deg» understreker språket og relasjonens makt, den kommuniserer både kategorisering og verdivekting av mennesker. Dette forsterkes gjennom den formelle og uformelle makt medisinske diagnoser har, og som derigjennom opprettholder og forsterker ideologien bak det medisinske fagfelt. Oppgaven har også drøftet makt og ideologi i lys av allmennkringkastingselskapene, et aspekt som i seg selv kunne vært viet en egen oppgave.

Norman Fairclough og hans modell av kritiske diskursanalyse av *Broen* har bidratt til å se enkeltindividet med ASD i et glimt av sosiale begivenheter, praksis og struktur. Denne oppgaven setter ikke et punktum for kritisk diskursanalyse, derimot er den en

ansporing til å se tekster i utvidet forstand i liknende eller alternative perspektiver. Tekster har en stor påvirkning i samfunnsutviklingen, noe som kan være et bidrag til at man fortsetter «at stille seg på de undertrykte sociale gruppers side», slik at «mødet og kommunikasjonen med den Anden» fører til et varmhjertet «omdrejningspunkt for menneskelig utvikling».

Litteraturliste

Referanser

- Adresseavisen. (2013, September 20). *Dette får du i sesong 2 av "Broen"*. Hentet fra Adressa.no: <https://www.adressa.no/kultur/article8310539.ece> [Lesedato 17.02.19]
- Akershus fylkeslag. (2016, Mars 22). *Gjør livet lettere for jenter på autismespekteret*. Hentet fra autismeforeningen.no/akershus/: <https://autismeforeningen.no/akershus/gjor-livet-lettere-for-jenter-pa-autismespekteret/> [Lesedato 10.03.19]
- Arnfred, M., Hansson, M., & Winfred, K. (Regissør). (2013). *Bron Broen 2* [Film].
- Askidt, A., & Johnsen, B. H. (2012). Spesialpedagogiske røtter og fagets utvikling i Norge. I E. Befring, & R. Tangen, *Spesialpedagogikk*. Cappelen Damm Akademiske.
- Befring, E. (2012). Spesialpedagogikk. historisk framvekst, ansvarsoppgaver, forståelsesmåter og nye perspektiver. I E. Befring, & R. Tangen, *Spesialpedagogikk*. Cappelen Damm Akademiske.
- Befring, E., & Tangen (red.), R. (2012). *Spesialpedagogikk*. Cappelen Damm Akademiske.
- Belcher, C., & Maich, K. (2014, Spring). Autism Spectrum Disorder in Popular Media: Storied Reflection of Social Views. *Brock Education*, ss. 97-115.
- Braset, S. (2015, November 6). *Frykter aspergere støtes av Saga*. Hentet fra [Dagbladet.no](https://www.dagbladet.no/kultur/frykter-aspergere-stotes-av-saga/60587772): <https://www.dagbladet.no/kultur/frykter-aspergere-stotes-av-saga/60587772> [Lesedato 17.02.19]
- Engelstad, A. (2015). *Film og fortelling*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing Discourse Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Fairclough, N. (2001). *Language and power second edition*. Longman.
- Foucault, M. (1973). *Galskapens historie*. Gyldendal.
- Gilje, N., & Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapens forutsetninger*. Universitetsforlaget.
- Graatrud, G., Ingebretsen, C., & Eriksen, D. (2013, November 25). *Saga Norén forandres etter Asperger kritikk*. Hentet fra [nrk.no](https://www.nrk.no/kultur/saga-noren-forandres-i-sesong-3-1.11373525): <https://www.nrk.no/kultur/saga-noren-forandres-i-sesong-3-1.11373525> [Lesedato 10.04.19]
- Gripsrud, J. (2015). *Mediekultur, mediesamfunn*. Universitetsforlaget.
- Grue, J. (2018). Maktbegrepet i kritisk diskursanalyse: mellom medisinske og sosiale forståelser av funksjonshemming. I T. R. Hitching, A. Nilsen, & A. Veum (red.), *Diskursanalyse i praksis. Metode og analyse*. Kristiansand: Cappelen Damm Akademiske.
- Hammerich, R. (Regissør). (2011 - 2018). *Bron 1-4* [Film].

- Hansen, M. (2013, september 24). *Broen -mest populær i Norge*. Hentet fra nrk.no: <https://www.nrk.no/kultur/broen---mest-populaer-i-norge-1.11259568>[Lesedato 17.02.19]
- Hellum, B. (2013). *Analyse av multimodale tekster. En holistisk modell*. Oslo: Scandinavian Academic Press.
- Helverschou, S. B., Bakke, K. A., & Steindal, K. (2018). Autisme - kjennetegn, forekomst og årsaker. I I. R. Mæhle, J. Eknes, & G. Houge, *Utviklingshemming. Årsaker og konsekvenser*. Universitetsforlaget.
- Hjardemaal, F. (2007). Vitenskapsteori. I T. Kleven (red.), F. Hjardemaal, & K. Tveit, *Innføring i pedagogisk forskningsmetode* (ss. 179-216). Fagbokforlaget.
- Hovland, K., & Pettersen, J. (2013, November 4). *Norsk kritikk mot Broen; Saga:- ufølsom*. Hentet fra vg.no: <https://www.vg.no/rampelys/tv/i/VEW2V/norsk-kritikk-mot-broen-saga-ufølsom> [Lesedato 17.02.19]
- Jørgensen, M. W., & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Kaland, N. (2015, nummer 3). Hva er savant-syndrom og hvordan kan dette syndromet forklares? *Psykologi i kommunen*, ss. 5 - 17. [Lesedato 10.03.19]
- Kirkebæk, B. (2010). *Alomagt og afmagt*. København: Akademiske forlag.
- Lynggaard, K. (2012). Dokumentanalyse. I S. Brinkmann, & L. Tanggaard(red.), *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling* (ss. 153-170). Gyldendal Akademiske.
- Maagerø, E., & Tønnesen, E. S. (2014). *Multimodal tekstkompetanse*. Cappelen Damm.
- Malt, U. (2018, Februar 20). *DSM systemet*. Hentet fra Store medisinske leksikon: <https://sml.snl.no/DSM-systemet>[Lesedato 05.01.19]
- Martinsen, K. (1989). *Omsorg, sykepleie og medisin*. Tano.
- Medienorge. (2019). *Andel av befolkningen som har TV hjemme*. Hentet fra <http://medienorge.uib.no/statistikk/medium/tv/122> [Lesedato 17.04.19]
- NAKU. (2019, Januar 30). *Grunnskole: Lovverk om statlige føringer*. Hentet fra Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming: <https://naku.no/kunnskapsbanken/grunnskole-lovverk-og-statlige-f%C3%B8ringer> [Lesedato 03.04.19]
- Neumann, I. B. (2001). *Mening, materialitet, makt: En innføring i kritisk diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nilsen, B. H. (2015, November 1). *Tina Marie har samme lidelse som Saga i "Broen"*. Hentet fra Seher.no: <https://www.seher.no/sterke-historier/tina-marie-har-samme-lidelse-som-saga-i-broen/64122551> [Lesedato 15.04.19]

- Nordahl-Hansen, A., & Øien, R. (2018). Movie and TV Depictions of Autism Spectrum Disorder. *Encyclopedia of Autism Spectrum Disorders*.
- Nordahl-Hansen, A., Tønnevold, M., & Fletcher-Watson, S. (2017, August 20). Mental health on screen: A DSM-5 dissection of portrayals of autism spectrum disorders in film and TV. *Psychiatry Research*. [Lesedato 17.02.19]
- Nordahl-Hansen, A., Tønnevold, M., Øien, R., & Fletcher-Watson, S. (2018). En empirisk studie av autisme på film og TV. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, ss. 1098-1104. [Lesedato 17.02.19]
- Nordahl-Hansen, A., Øien, R. A., & Fletcher-Watson, S. (2017, November 23). Pros and Cons of Character of Autism on TV and Film. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. [Lesedato 17.02.19]
- Nylenna, M. (2019, April 18). *De "to kulturer" i medisinen*. Hentet fra Tidsskriftet Den norske lægeforening: <https://tidsskriftet.no/2000/12/tema/de-kulturer-i-medisinen> [Lesedato 17.04.19]
- Rostad, K. (2012, Januar 30). *Fikk reaksjon etter krimsuksess*. Hentet fra nrk.no: <https://www.nrk.no/kultur/fikk-reaksjon-etter-krimsuksess-1.7970183> [Lesedato 17.02.19]
- Simonsen, H. G., Kjøll, G., & Faarlund, J. (2018, mars 9.). *Språk*. Hentet fra Store norske leksikon: <https://snl.no/spr%C3%A5k> [Lesedato 17.04.19]
- Skovholt, K., & Veum, A. (2014). *Tekstanalyse. Ei innføring*. Oslo: Cappelen Damm Akademiske.
- Skrede, J. (2017). *Kritisk diskursanalyse*. Cappelen Damm Akademiske.
- Slettan, S. (u.d.). *Etterord ved Svein Slettan*. Hentet fra Bokselskapet.no: <https://www.bokselskap.no/boker/devergelose/etterord> [Lesedato 02.01.19]
- Statistisk sentralbyrå. (2018, april 19.). *Norsk mediebarometer*. Hentet fra ssb.no: <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/medie/aar> [Lesedato 01.05.19]
- Tangen, R. (2012). Tilnæringsmåter og temaer i spesialpedagogikk - en introduksjon. I E. Befring, & R. Tangen, *Spesialpedagogikk*. Cappelen Damm Akademiske.
- Ulleberg, H. (2007). *Diskursanalyse: Et mulig bidrag til utdanningshistorisk forskning*. Hentet fra ntnu.no: <https://www.ntnu.no/documents/1272099285/1272487294/ulleberg.pdf/0270baec-1226-455c-9d14-dff0f06d983a> [Lesedato 17.02.19]
- Veum, A., & Hitching, T. R. (2011). Introduksjon. I T. R. Hitching, A. Nilsen, & A. Veum (red.), *Diskursanalyse i praksis. Metode og analyse*. Oslo: Cappelen Damm Akademiske.